

ŞEYH SAFİ VELÂYETNÂMESİ: TAHKİKİ VE TRANSKRİPSİYONU*

VELAYET-I SHEIKH SAFI: INVESTIGATION AND TRANSCRIPTION

Namiq MUSALI**

Öz

Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 37 Hk 2694 arşiv numaralı tasavvuf mecmuası içinde *Velâyet-i Şeyh Safi* isimli Türkçe küçük bir risale yer almaktadır. Burada Azerbaycanlı meşhur tasavvufi önderi ve Safevîlerin atası olan Şeyh Safiyyüddin İshâk Erdebili'nin kerametleri ve hikmetleri anlatılmaktadır. Toplam 24 küçük bölümden oluşan bu risalenin hacmi 12 varaktan ibarettir. 990 / 1582 yılında Ahmed b. Mehmed tarafından istinsah edilmiştir. Sade ve anlaşılır bir dille yazılmıştır. Eski Osmanlı Türkçesinde kaleme alınmış olan metinde yer yer Azerbaycan Türkçesinin de etkisi görülmektedir. Karşılaştırmalarımız sonucunda bu eserin, *Safvetü's-Safâ*'nın değişik bölümlerinden derlenmiş bazı hikâyelerin Türkçe tercüme edilmesi sonucunda ortaya çıktığını belirledik. Lenguistik ve tarihî verilerden yola çıkarak, çevirinin XV. yüzyılda yapıldığını tahmin ediyoruz.

Söz konusu risale, çeviri teknikleri açısından gerek Şeyh Cüneyd zamanında, 861 / 1456-57'den önce Bedir isimli bir şair tarafından yapılan tercümeden, gerekse de I. Şah Tahmasb döneminde, 949 / 1542-43 yılında Neşâti mahlaslı bir mütercim tarafından hayata geçirilen çeviriden farklılık arz etmektedir. Buna rağmen *Şeyh Safi Velâyetnâmesi*'nde yer alan bazı hikâyeler, *Safvetü's-Safâ*'nın Bakü'de, Meşhed'de ve Üsküdar'da bulunan Türkçe nüshalarındaki aynı hikâyelerle kısmi bir benzerlik göstermektedir.

Makalede *Şeyh Safi Velâyetnâmesi*'ni değerlendirdik ve bu eserin metin çevirisini sunduk.

Anahtar kelimeler: Şeyh Safi, velâyetnâme, *Safvetü's-Safâ*, Safevîler

Abstract

Velâyet-i Sheikh Safi which is a small booklet written in Turkish is a part of the manuscript book on Sufism stored at the Manuscript Library of Kastamonu under the archive number 37 Hk 2694. It deals with miracles and wisdoms of Sheikh Safi al-Din İshak Ardabili, a famous Azerbaijani Sufi leader and the ancestor of Safavids. This booklet consists of 24 short chapters in 12 foils. The work was copied by Ahmed b. Mehmed in 990 / 1582. The booklet was written in a simple and understandable language. Although the text was written in Old Ottoman Turkish, the influence of Azerbaijani Turkish is also visible. As a result of comparing *Velâyet-i Sheikh Safi* and *Safvat al-Safa*, we found that, this work is the Turkish translation of some stories taken from different chapters of *Safvat al-Safa*. Based on linguistic and historical facts, we assume that, these stories were translated in the 15th century.

In terms of translation, this booklet is dissimilar from those translations which was realized by poet Badr during the time of Sheikh Junaid (before 1456-1457) and by translator Neshati during the reign of Shah Tahmasb I (in 1542-1543). However, *Velâyet-i Sheikh Safi* contains some stories which are partially similar with same stories of the Turkish manuscripts of *Safvat al-Safa* in Baku, Mashhad and Uskudar.

In this article we analyzed *Sheikh Safi's Velâyetnâma* and presented a transcript of this manuscript.

Key words: Sheikh Safi, velâyetnâma, *Safva,,t al-Safa*, Safavids

* Makalenin Geliş Tarihi:07.06.2017, Kabul Tarihi: 04.10.2017

** Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, namiq.musali@gmail.com , ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1291-8380

1. Giriş

Menâkıbnâmeler ya da velâyetnâmeler tasavvuf ve tarikatların gelişmesine paralel olarak gelişmiş bir tür olup halka tarikat büyüklerini, onların kerametlerini, olağanüstü hallerini anlatmak için yazılmış olan eserlerdir. İslâm edebiyatında menkıbe yazma geleneğinin XI. yüzyıldan başladığını görmekteyiz. Alevi-Bektaşî edebiyatında da Hacı Bektâş Velî başta olmak üzere birçok velî için yazılmış menâkıbnâme ve velâyetnâme bulunmaktadır. Söz konusu yapıtlar, Türk kültür ve edebiyatının önemli kaynaklarından sayılmaktadırlar (Kaplan, 2008: 50; Şahin, 2010: 357-366; Kurtoğlu, 2016: 99). Azerbaycan'ın ve bütün Türk dünyasının ünlü mutasavvıflarından olan Safeviyye tarikatının kurucusu Şeyh Safiyyüddin-i Erdebîlî (1252-1334) hakkında da Türkçe bu tür eserler kaleme alınmıştır. *Menâkıb-ı Şeyh Safî, Tezkire-i Şeyh Safî, Velâyet-i Şeyh Safî* vs. gibi isimlerle bilinen bu eserlerin büyük ölçüde *Safvetü's-Safâ*'ya dâhil olan hikâyelerin Farsçadan Türkçeye tercüme edilmesi sonucu meydana geldiği görülmektedir. Bunların yanı sıra Şeyh Safî'ye *Kara Mecmua, Makâlât, Tahkikât, Buyruk, Mesnevi Şerhi, Fenâ, Silatü'l-Fakîh, Risâletü't-Tasavvuf, Risâletü's-Sülûk, Vasîyetnâme* vs. gibi Türkçe, Farsça ve Arapça eserler nispet edilmektedir (Erdebîlî, 1380: 21-22; Taşğın, 2005: 441-458; Şah, 2007: I, 64-66; Erdebîlî, 2008: 22-33; Şahin, 2000: II). İlginçtir ki Osmanlı müelliflerinden Carullahzâde Mustafa Beyânî (ö. 1006 / 1597-1598) kendi tezkiresinde, Safevî şahı I. Tahmasb'ın oğlu İsmail Mirza'nın (müstakbel II. Şah İsmail'in) Kahkaha kalesinde hapiste bulunduğu dönemde (1556-1576 yılları arasında), ecdadının kendi hattıyla yazmış olduğu ve Şiiliğe ters düşen bazı hususlar içeren kitapları okuduğundan söz etmiştir (Beyânî, 2008: 196). Bu kitapların arasında Şeyh Safî'ye atfedilen eserlerin de olması muhtemeldir.

Mensur eserlerin yanı sıra Şeyh Safî'nin Türkçe, Gilekçe ve Farsça şiirler yazdığı da iddia edilmekte, hatta bazı eserlerde bu şiirlerden örnekler sunulmaktadır (Zâhidî, 1924: 29-35; Erdebîlî, 1380: 32-41; Mûsevî, 1378: 245-247; Seferî, 1371: 65-66). Örneğin Z. V. Togan, Sivas'taki Başara Bey (Ziyabey) Kütüphanesi'nde bulunduğu el yazması bir mecmuanın 280-285. varakları arasında Şeyh Safî'ye nispet edilen Türkçe şiirlerin yer aldığını ifade etmekte ve örnek olarak aşağıdaki mısraları aktarmaktadır:

“Yâ gördüğünü söyle yâ dem amelden urma,
Kâmillenüp öziñe yok yere etme bühtan.
Esrâr-ı Hakkı Sâfî dedi saña mufassal,
Hakkun habibi Haydar, ruhun habibi Rahman” (Togan, 1957: 355-356).

Şeyh Safî'ye nispet edilen mensur ve manzum eserlerin gerçekten onun kendi kaleminin ürünü olduğuna dair ciddi şüpheler mevcuttur ve bu konunun sonuna dek aydınlatıldığı söylenemez. Fakat Şeyh Safî'nin kendisi tarafından yazılmadıklarını farz etsek bile, yine de bu eserlerde (*Safvetü's-Safâ* örneğinde olduğu gibi) söz

konusu şeyhin en azından bir takım görüş ve düşüncelerinin yer alabileceğini, hatta bu eserlerden bazılarının tamamen onun söylemleri esas alınarak telif edildiğini de göz ardı edemeyiz. Ayrıca, gerek *Safvetü's-Safâ*'nın Türkçe çevirileri, gerekse de Şeyh Safî'ye nispet edilen risaleler ve şiirler sadece tasavvuf ve Alevilik araştırmaları ile Türk düşünce tarihi bağlamında değil, aynı zamanda Türk dili ve edebiyatının gelişimi kapsamında da değerlendirilebilecek önemli kaynaklardır. Bunların filolojik önemini ihmal ederek konuya sadece tarih ve ilahiyat ilimleri açısından bakmak da mümkün değildir. İşte bu yüzden söz konusu eserlerin değişik yönlerden incelenmesi ve özellikle de daha basılmamış olan bu tür kaynakların tanıtılması ve yayınlanmasının yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Araştırmalarımız sırasında Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'ndeki bir tasavvuf mecmuası içinde bugüne kadar incelenmemiş olan bir *Şeyh Safî Velâyetnâmesi*'ne ulaştık ve bunun *Safvetü's-Safâ*'daki bazı kısımların Türkçeye çevrilmesi sonucu meydana getirildiğini tespit ettik. Bu bağlamda makalemizde öncelikle *Safvetü's-Safâ*'nın Türkçe çevirileri üzerine yapılan çalışmalara göz atacak, ardından söz konusu mecmuayı tanıtacak, *Velâyetnâme*'nin özelliklerine ve önemine değinecek, sonrasında da yapmış olduğumuz metin çevirisini okurlara takdim edeceğiz.

2. *Safvetü's-Safâ*'nın Türkçe Çevirilerine Genel Bir Bakış

Safvetü's-Safâ (başka bir adıyla *el-Mevâhibü's-Seniyye fî Menâkıbü's-Safeviyye*), İbn-i Bezzâz lakabıyla tanınan Tevekkülü b. İsmail b. Hacı Muhammed el-Erdebî tarafından Şeyh Safî'nin hayatı ve faaliyetine dair yazılmış olan menkıbevi bir eserdir. Kendisi Erdebil Tekkesi'nin müridlerinden olan İbn-i Bezzâz, bu kitabı Şeyh Safî'nin oğlu Şeyh Sadrüddin'in zamanında, 759 / 1358 yılında Farsça kaleme almıştır. Kapsamlı bir kaynak olan *Safvetü's-Safâ*, dibace, mukaddime, on iki bâb, yetmiş bir fasıl ve hâtmeden ibarettir. İstanbul'daki Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Aya Sofya ve Hekimoğlu Ali Paşa yazma eser koleksiyonlarında, İstanbul Belediye Kütüphanesi'nde, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsü'nde, Rusya Milli Kütüphanesi'nde, Hindistan'daki Bankipur Hudabahş Kütüphanesi'nde, İran'ın Meşhed şehrindeki Âstân-ı Kuds-i Rızavî Kütüphanesi'nde, Tebriz Milli Kütüphanesi'nde, Tebriz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde, Özbekistan Bilimler Akademisi Şarkiyat Enstitüsü'nde, İngiltere'deki India Office Kütüphanesi'nde, Britanya Müzesi'nde, Hollanda'nın Leiden Kütüphanesi'nde, Kanada'nın Toronto şehrindeki Ağahan Müzesi'nde vs. eserin Farsça nüshaları muhafaza edilmektedir (Storey, 1953: 940; Erdebî, 1373: 25-30; Şah, 2007: I, 10-12; Erdebî, 2008: 36; Musalı, 2011: 798; Erkmen, 2017: 45-77).

Safvetü's-Safâ'nın Farsça metni ilk kez 1911'de Bombay'da Ahmed b. Kerim Tebrizî tarafından yayınlanmıştır. Gulâm Rıza Tabâtabâyi Mecd, Bombay baskısı ile 8 yazma nüshayı karşılaştırmak suretiyle 1994'te Tebriz'de eserin tenkitli yayını

gerçekleştirmiştir. Serap Şah 2007 yılında savunduğu doktora tezi kapsamında *Safvetü's-Safâ*'nın Tebriz'de yapılmış olan tenkitli baskısına dayanarak bu kaynağın tamamını günümüz Türkçesine çevirmiştir¹. Fakat bu tercüme, adı geçen eserin Türkçe ilk çevirisi değildir. Zira yüzyıllar öncesinde *Safvetü's-Safâ*'nın Türkçeye çeşitli çevirileri yapılmıştır. Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kemankuş Bölümü'nde, Ankara ve İzmir'deki Milli Kütüphane'lerde, Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde, Sadberk Hanım Müzesi'nde, Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde², Britanya Müzesi'nde, Rusya Milli Kütüphanesi'nde, Rusya Bilimler Akademisi Doğu Yazmaları Enstitüsü'nde, Tahran Milli Kütüphanesi'nde, Tahran Melik Kütüphanesi'nde, Tebriz Milli Kütüphanesi'nde, Âstân-ı Kuds-i Rızavî Kütüphanesi'nde, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsü'nde, İsveç Upsala Kütüphanesi'nde, Gürcistan Bilimler Akademisi'nde vs. eserin Türkçe tercüme nüshaları bulunmaktadır (Togan, 1957: 355; Şah, 2007: I, 13-16; Erdebili, 2008: 50-81). Bu nüshalardan bazıları yayınlanmıştır:

1. *Kâşifü'l-Kulüb* – Şeyh Cüneyd'in mürsidliği döneminde, 861 / 1456-57'den önce *Safvetü's-Safâ*'nın IV. bâbindan tercüme edilmiştir. Eserin sonuna *Safvetü's-Safâ*'nın I. bâbının 9. faslının çevirisi de eklenmiştir. Konya Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 3344 arşiv numarasıyla kayıtlı, kırma talik hattıyla yazılmış olan ve 87 varaktan oluşan nüsha (Erdebili, 2008: 42,54-58) esas alınarak, diğer nüshalarla da karşılaştırma yapılarak Sönmez Kutlu ve Nizamettin Parlak tarafından yayına hazırlanmıştır. Baskının sonunda Konya nüshasının tıpkıbasımına yer verilmiştir. Bu eserin müterciminin, kendisini Bedr-i Hasta-dil diye tanımlayan Bedir isimli bir şair olduğu belirlenmiştir (Musalı, 2016: 25).

2. *Makâlât-ı Şeyh Safî* – Üsküdar Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kemankuş Bölümü No. 247'de muhafaza edilmektedir. 141 varaktan ibarettir. İran ve Azerbaycan'a özgü talik hattıyla yazılmıştır. Transkripsiyonu Vural Genç tarafından yapılmış olan bu eser, yazma nüshanın tıpkıbasımı ile birlikte İsmail Kaygusuz tarafından yayına hazırlanmış ve incelenmiştir. Eserin Azerbaycan, Anadolu halk ve Horasan (karma) Türkçesi ile yazıldığı öne sürülmüştür. *Safvetü's-Safâ*'dan Şeyh Safî'nin kelâmlarını ve tahkikatını konu eden IV. bâb, bu çevirinin esasını teşkil etmektedir. Fakat ismi bilinmeyen mütercim, adı geçen eserin IV. bâb dışında başka bölümlerinden de pasajlar alarak onları Türkçeye aktarmış ve *Safvetü's-Safâ*'da bulunmayan bazı eklemeler de yapmıştır (İbn Bezzaz, 2009: 16). Her ne kadar eserin baskısında bu çevirinin 26 Rebiülâhîr 760 / 27 Mart 1359 tarihinde tamamlandığı iddia edilmişse de (İbn Bezzaz, 2009: 195), bu hatanın bir yanlış okumadan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Yazma nüshanın tıpkıbasımına baktığımız zaman, eserin sonunda yer alan tarihin 26 Rebiülâhîr 966 / 5 Şubat 1559 olduğu açıkça görülür (İbn Bezzaz, 2009: 466). Ayrıca, bunun tercümenin bitiş tarihi değil de nüshanın istinsah tarihi olduğu belirlenmiştir (Kutlu, 2010: 52). Söz konusu nüshanın, 1569'u izleyen yıllar

içinde Üsküdarlı Hacı Kemankeş olarak tanınan Seyyid Hacı Abdülkadir tarafından Vâlide-i Âtik Cami-i Şerifi'ne vakfedildiği ifade edilmektedir (İbn Bezzaz, 2009: 14).

3. *Şeyh Safi Tezkiresi* – I. Şah Tahmasb'ın emri üzerine Şiraz ehlinde olan Mevlânâ Muhammed b. Hüseyin Kâtib Neşâti tarafından 949 / 1542-43 yılında çevrilmiştir. Eserin beş yazma nüshası bulunmakta olup, bu nüshalar St. Petersburg'daki Rusya Milli Kütüphanesi'nde ve Rusya Bilimler Akademisi Doğu Yazmaları Enstitüsü'nde, Tebriz ve Tahran'daki Milli Kütüphane'lerde, Londra'daki Britanya Müzesi'nde muhafaza edilmektedirler. Rusya Milli Kütüphanesi'nde ve Tebriz'de bulunan nüshalar Neşâti'nin kendi kaleminden çıkmış mütercim nüshalarıdır. *Şeyh Safi Tezkiresi* bu iki nüsha esas alınarak Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi tarafından yayınlanmıştır (Neşâti, 2006). *Safvetü's-Safâ*'nın baştan sona tercümesini kapsayan bu eseri, ismi geçen kaynağın orijinal metniyle karşılaştırdığımız zaman tercümede bazı eksiklerin ve tahrifatın olduğunu görüyoruz³.

4. *Tezkire-i Şeyh Safiyyüddîn* – İran'ın Meşhed şehrindeki Âsitân-ı Kuds-i Rızavî Kütüphanesi yazmaları arasında 95 numarada kayıtlıdır. Eser, 145 varakta, 14 satırda nesih hattıyla istinsah edilmiştir. İstinsah tarihi belli olmamakla birlikte vakıf kaydı 1145 / 1732-1733 tarihlidir. Bu sebeple söz konusu tarihten önce istinsah edildiği kesindir. Eserde Azerbaycan Türkçesinin dil özellikleri görülmektedir (Kılıç ve Yıldız, 2005: 9-10). Bazı çalışmalarda bu çevirinin I. Şah Tahmasb döneminde (1524-1576) yapıldığı öne sürülmüştür (Erdebili, 2008: 50). Mütercimi belli olmayan bu tezkirenin giriş kısmında yapılan açıklamalardan, onun *Safvetü's-Safâ*'nın IV. bâbindan çevrildiği belli oluyor: “Ammâ ba'd bilgil bu zikr olan bâb tezkirenün dördüncü bâbidur ki Hazret-i Şeyh Safiyyü'd-dîn kuddise sırrahu'l-'azizün mübârek kelîmâtlarundan ve tahkiklerindendir” (Kılıç ve Yıldız, 2005: 1b-2a). Eserin metni İran'da (Erdebili, 2008: 53) ve Türkiye'de neşredilmiştir (Kılıç ve Yıldız, 2005: 9-104; Kutlu, 2006: 227-242).

5. *Menâkıb-ı Şeyh Safi* – Bakü'deki Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi (AMBA) Elyazmalar Enstitüsü'nde M-268 numarasıyla kayıtlı olan bu eser, Şah İsmail Hatâi'nin *Dehnâme* mesnevisiyle aynı cilt içindedir. *Safvetü's-Safâ*'nın değişik bölümlerinden derlenmiş olan hikâyelerin çevirisini içeren *Menâkıb*, toplam 194 varaktan oluşan yazma kitabın 1b-157b varaklarına narin nestalik hattıyla istinsah edilmiştir. Müstensihî Dergahkulu Kirmânî, istinsah tarihi ise 1019 / 1611'dir. *Menâkıb*'in içinden on iki hikâyenin tıpkıbasımını ve bunlardan on tanesinin metin çevirisini Möhsün Nağiyev (Nağısoylu) yayınlamıştır (Nağiyev, 1983: 59-89).

6. *Şeyh Safiyyüddîn'in Menâkıbı (Kelemât ve Tahkikleri)* – *Safvetü's-Safâ*'nın IV. bâbının çevirisi olup, Tahran'daki Melik Milli Kütüphanesi'nde 3608 numarasıyla kayıtlıdır ve Hüseyin Düzgün (Hüseyin Muhammedzade Sadık) tarafından kısmî olarak Tahran'da yayınlanmıştır (Erdebili, 1380: 136-171). Aynı kısımlar daha sonra İslam Qaribli tarafından Latin alfabesine aktarılarak Bakü'de basılmıştır (Erdebili, 2004).

Görüldüğü üzere bazı istisnalar haricinde *Safvetü's-Safâ*'nın Türkçe çeviri ve yayınları çoğunlukla IV. bâbın tercümesinden ibarettirler. Bizim incelediğimiz *Velâyetnâme*'de ise IV. bâbdan herhangi bir alıntı yer almamaktadır. Buna karşılık söz konusu nüshada *Safvetü's-Safâ*'nın diğer değişik bölümlerinden kıssalara yer verilmiştir.

3. Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Muhafaza Edilen 37 Hk 2694 Arşiv Numaralı Mecmuanın Paleografik Özellikleri ve Muhtevası

Söz konusu *Velâyetnâme*, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 37 Hk 2694 arşiv numarasıyla kayıtlı olan tasavvuf konulu bir mecmua içinde üçüncü sırada yer almaktadır. 990 / 1582 tarihinde Ahmed b. Mehmed tarafından talik kırmısı ve medrese neshi hatlarıyla istinas edilmiş olan bu mecmua, toplam 148 varaktan oluşmaktadır. Dış boyutu 179x131 mm, iç boyutu ise 122x84 mm ebadındadır. Her sayfasında 13 satır bulunmaktadır. Abadi kâğıtlar üzerine yazılan mecmua, kahve deri zencirekli, şemseli, miklebli cilt içine alınmıştır. Söz başları kırmızıdır. Mumcuzâde vakıf kaydı ile Hafız Mehmed'in mülkiyet kaydını bulundurmaktadır. Numaniye'den geldiği belirtilir⁴.

Mecmuadaki ilk eser, Yâr Ali Çelebi'nin (ö. 818 / 1415) *Cevâhir-i Nefsiyye* isimli eseridir (Mecmua, 37 Hk 2694, vr. 1b-97a). Adı geçen müellif, Kadı Burhânüddîn döneminde şeyhülislamlık yapmış, Osmanlı hizmetine girdikten sonra ise kazasker görevinde bulunmuş, ayrıca tasavvuf konusunda risaleler ve şiirler kaleme almıştır (Boyraz, 2014). *Cevâhir-i Nefsiyye*'de Yâr Ali Çelebi, “şeyh-i büzürg-vâr” ve “Sadru'l-millet ve'd-dîn” diye tanımladığı Sadrüddîn-i Konevi'nin “bir neçe kelâmâtını” Türkçeye çevirmiş ve bunlara dair açıklamalar yapmıştır (Mecmua, 37 Hk 2694, vr. 1b).

Menâkıb-ı Şeyh Zâhid-i Geylânî ismini taşıyan ikinci risale (Mecmua, 37 Hk 2694, vr. 97a-133a), Türk tasavvuf tarihinin araştırılması ve aydınlatılması açısından büyük önem arz etmektedir. Zira kendilerine Azerbaycan'da ve Anadolu'da büyük taraftar kitleleri bulmuş olan Safeviyye ve Halvetiyye tarikatlarının Şeyh Zâhid-i Geylânî'den neşet ettiği bilinmektedir (Bahadıroğlu, 2000: 360). Şeyh Safi'nin müşşidi olan Şeyh Tâcüddîn İbrâhîm Zâhid-i Geylânî (615-700 / 1218-1301) Azerbaycan'ın Lenkeran bölgesinde doğmuş ve irşad faaliyetlerini esas itibarıyla orada sürdürmüştür. Onun türbesi günümüzde Lenkeran'ın Şihakeran (Hilyekeran) köyünde bulunmakta ve halk tarafından ziyaret edilmektedir (Nemet, 1992: 38-40; Gaffâriferd, 1387: 65-81). Bugüne kadar Şeyh Zâhid'in kişiliğini ve faaliyetlerini araştıran bilim adamları genellikle *Safvetü's-Safâ*'ya başvuru yapmış ve Şeyh Zâhid'in menakıbından habersiz kalmışlardır. Fakat şimdi söz konusu menakıbın ortaya çıkması ile beraber, araştırmacıların eline Şeyh Zâhid'i onun kendi dilinden anlamak ve anlatmak imkânı geçmiştir. Mecmuada yer alan Şeyh Zâhid menakıbı, Mehmed b. Abdüllatif tarafından kısmî olarak Farsçadan Türkçeye çevrilmiştir. Mütercim

bu risaleye yazdığı girişten belli olduğu üzere, kendisi tasavvuf konusunda birkaç kitap okuduktan sonra Arapça ve Farsçayı bilmeyen insanların faydalanabilmesi için bunları Türkçeye tercüme etmeye karar vermiştir. Öncelikle ünlü mutasavvıf ve âlim Ebû Bekr Tâcülislâm Muhammed b. Ebû İshâk İbrâhîm b. Ya'kûb el-Buhârî el-Kelâbâzî'nin (ö. 380 / 990) *Taarruf* veya *Nûrû'l-Mürîdîn* isimleriyle tanınan ve İsmail Muhammed Buhârî tarafından şerh edilen eserinin "tasavvufa müteallik" yerlerini Türkçeye çevirmiş, daha sonra ise Şeyh Zâhid menakıbından gerekli bulduğu bazı kısımları tercüme etmiştir. Bu konuda şöyle yazmaktadır: "Hem sultânu'l-muhakkikîn Sultan Şeyh Zâhid kıddesallâhu sırrahu kitabından dahi sâlike ne vechle sülûk gerek ve şeyh nice gerek, bir neçe ma'nâ kim ashâb-i tasavvufun gayet mühimmidür, anı dahi getürdüm" (*Mecmua*, 37 Hk 2694, 97b-98a)⁵.

Mecmuadaki üçüncü eser, *Şeyh Safi Velâyetnâmesi* diyebileceğimiz *Velâyet-i Şeyh Sâfi* isimli risaledir ve makalemizin ana konusunu oluşturmaktadır (*Mecmua*, 37 Hk 2694, vr. 133a-145a). Kâtip Ahmed b. Mehmed kendisinin 990 / 1582 tarihli ketebe kaydını *Şeyh Safi Velâyetnâmesi*'nin sonuna yazmış olmasına rağmen bu risalenin ardından muhtemelen başka bir şahıs tarafından farklı bir hatla kıyamet günüyle ilgili bir rivayet, nazm örnekleri ve dinî anlatılar kaleme alınmıştır (*Mecmua*, 37 Hk 2694, vr. 145a-148a). Son sayfada (vr. 148b) "târih sene-i 974" yazılmış, fakat istinsah tarihinden 16 yıl öncesine ait olan bu tarihin neyi ifade ettiği ve neden buraya yazıldığı belirlenememiştir.

4. Şeyh Safi Velâyetnâmesi'nin İçeriği ve Değerlendirilmesi

Velâyetnâme, klasik edebiyata özgü bir şekilde besmele, hamdele ve salvele ile başlıyor. Ardından, adını açıklamayan yazar / mütercim bu eseri taliplere kılavuz olsun diye Şeyh Safi'nin mucizeleri ve faydalı sözleri konusunda bazı hikâyeleri Farsçadan Türkçeye çevirmesi sonucunda tertip ettiğini belirtir.

Daha önce ifade ettiğimiz üzere *Şeyh Safi Velâyetnâmesi*, İbn-i Bezzâz tarafından 759 / 1358 yılında kaleme alınan *Safvetü's-Safâ* isimli eserden bazı hikâyelerin derlenerek tercüme edilmesi yoluyla oluşturulmuştur. Doğal olarak söz konusu *Velâyetnâme* de bu tarihten sonraki dönemde yazılmış olmalıdır. Burada yer alan rivayetlerin somut olarak ne zaman, nerede ve kim tarafından tercüme edildiği belli değildir. Fakat konuyu aydınlatabilecek bazı ipuçlarına sahibiz.

Öncelikle *Velâyetnâme*'nin bir yerinde Şeyh Sadrüddîn'in isminin ardından, vefat eden velilerin adı anılırken kullanılan bir dua cümlesi olan "kıddesallâhu sırrahu" ibaresinin zikredilmiş olması (*Mecmua*, 37 Hk 2694, vr. 138a), tercümenin en azından Şeyh Sadrüddîn'in vefat tarihi olan 794 / 1392'den sonra yapılmış olabileceğini akla getirmektedir.

Eğer söz konusu çevirinin Anadolu'da ve Osmanlı coğrafyası içinde yapıldığını tahmin edersek, o zaman bu işin XVI. asırdan önce gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Zira Safevîlerin kendi dinî ideolojilerinde reformlar yaparak politik arenaya girmeleri ve devlet kurarak Osmanlı'nın başlıca düşmanı konumuna gelmeleri sonucunda XVI. yüzyıldan itibaren bazı Osmanlı mutasavvıfları kendi eserlerinde Şeyh Safî'yi överken onun soyundan gelenlerin siyasete bulaşmasını sert bir şekilde eleştirme gereği hissetmiş ve özellikle de Şeyh Cüneyd'den ve Şeyh Haydar'dan başlamak üzere Safevî önderlerini adeta kötülleme yarışına girmişlerdir (Gündüz, 2007: 207; Efendi, 1994: 97,101; Taşgım, 2012: 103-105). Fakat *Şeyh Safî Velâyetnâmesi*'nde bu tür eğilimlere rastlamıyoruz. Kanaatimizce bu husus, söz konusu risalenin Şah İsmail'in saltanat döneminden (1501-1524) önce yazılmış olabileceğine dair bir delil olarak gözden geçirilebilir.

Başka bir ihtimal olarak *Velâyetnâme*'nin Azerbaycan ve İran sahasında meydana geldiğini öne sürersek, yine de bahsi geçen tercümenin XVI. yüzyıldan önce yapıldığını ifade etmeliyiz. Çünkü Şeyh Safî mezhepler üstü bir mutasavvıf olmasına rağmen Safevî iktidarı döneminde *Safvetü's-Safâ*'nın gerek Farsça yapılan istinsahlarında, gerekse de Türkçe çevirilerinde Şiileştirme unsurlarının olduğu ve esere bu doğrultuda eklemeler yapıldığı tespit edilmiştir (Şah, 2007: I, 7-9; Erdebîli, 2008: 42). Fakat incelediğimiz *Velâyetnâme*'de bu yönde herhangi bir tahrifatla karşılaşmıyoruz. Nitekim yazma nüshada yer alan bir rivayette Âişe bint Ebu Bekr saygıyla "ümmü'l-mü'minin" ve "rağıyallâhu anhâ" şeklinde anılır (*Mecmuua*, 37 Hk 2694, vr. 140a). Eğer sözünü ettiğimiz çeviri Safevî sahasında yapılmış olsaydı, orada bu şekilde ifadelerin yer alması mümkün olmazdı.

Böylece biz, kuvvetli bir ihtimal olarak *Şeyh Safî Velâyetnâmesi*'nin XV. yüzyılda yazılmış olabileceğini tahmin ediyoruz. Ayrıca, bu velâyetnâmenin dil özelliklerinin, XV. yüzyılın ortalarında yapılmış olan *Kâşifü'l-Kulûb* isimli *Safvetü's-Safâ* çevirisine benzemesi hususu da onun tarihlendirilmesi konusunda bu tahminimize güç kazandırabilir niteliktedir.

T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yazma nüshalarla ilgili elektronik katalogunda *Şeyh Safî Velâyetnâmesi*'nin yazarının (aslında müterciminin) yukarıda ismi geçen Şeyh Zâhid menakıbı mütercimi Mehmed b. Abdüllatif olduğu kaydedilmiştir. Şeyh Zâhid'le Şeyh Safî arasındaki bağlantıya, her iki çevirinin anlatım üslubuna ve aynı mecmuada peş peşe yer almalarına dikkat edersek, böyle bir ihtimalin mümkün olduğunu düşünebiliriz. Adı anılan bu mütercimin *Taarruf (Nürü'l-Mürîdîn)* tercümesinin bir nüshası Manisa İl Halk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır ve 868 / 1463-1464 yılında istinsah edilmiştir (Kelâbâzi, 45 Hk 1383/2, vr. 136b-198b).

Şeyh Safî Velâyetnâmesi'nin içeriğine bakacak olursak, bu eser 22'si hikâye (kâtip bunlardan birisine hikâye başlığı yazmayı unutmuştur) ve 2'si fasıl başlığı altında sunulan 24 parça anlatıdan oluşmaktadır. Bu parçaları incelediğimiz zaman *Velâyetnâme*'deki anlatıların *Safvetü's-Safâ*'nın aşağıdaki tabloda sıraladığımız kısımlarından alındığını tespit ettik:

1. Tablo. *Safvetü's-Safâ* ile *Şeyh Safi Velâyetnâmesi*'nin Karşılaştırılması

<i>Safvetü's-Safâ</i> , bâb numarası ve konusu	<i>Safvetü's-Safâ</i> , fasıl numarası ve konusu	<i>Velâyetnâme</i> 'ye kaç anlatı alındığı
II. Şeyh Safiyyüddîn'in halkı kurtarmadaki kerametleri	1. Denizlerde ve boğulma yerlerinde gösterdiği kerametler	2
II. Şeyh Safiyyüddîn'in halkı kurtarmadaki kerametleri	2. Dağlarda ve çöllerde gösterdiği kerametler	3
III. Şeyh Safiyyüddîn'in lütuf ve sertlik konusunda kerametleri	1. Sadece lütuf konusunda kerametleri	1
III. Şeyh Safiyyüddîn'in lütuf ve sertlik konusunda kerametleri	2. Sadece sertlik konusunda kerametleri	3
VI. Şeyh Safiyyüddîn'in semâ' ve vecd halleri	-	3
VII. Şeyh Safiyyüddîn'in muhtelif kerametleri	1. İnsanların batınından haber vermesi	8
VII. Şeyh Safiyyüddîn'in muhtelif kerametleri	3. Ölülerin hâlinde haber vermesi	1
VIII. Şeyh Safiyyüddîn'in sîreti	8. Zühd, verâ' ve takvası	1
VIII. Şeyh Safiyyüddîn'in sîreti	10. Tevazu ve vakarı	1
VIII. Şeyh Safiyyüddîn'in sîreti	18. Gece uykudan uyanması ve gündüz vaktini bölümlere ayırması	1

Böylece, *Velâyetnâme*'deki bölümlerin 5'i *Safvetü's-Safâ*'nın II. bâbından, 4'ü III. bâbdan, 3'ü VI. bâbdan, 9'u VII. bâbdan ve 3'ü VIII. bâbdan alınmıştır. Belli oluyor ki Şeyh Safi'nin hayatının ilk dönemlerini konu eden I. bâb, onun kelimelerini ve tahkikatını anlatan IV. bâb, şeyhin hayvanları kurtarmadaki kerametlerinden söz eden V. bâb, onun hastalığının ve vefatının yer verildiği IX. bâb, Şeyh Safi'nin vefatından sonra ortaya çıkan kerametlerini içeren X. bâb, şeyhin ve onun halifelerinin azametini ve ününü ihtiva eden XI. bâb, onun müridlerinin kerametlerini aktaran XII. bâb *Velâyetnâme* tertipçisinin ilgisini çekmemiş ve o, bu bâblardan hiçbir bölümü kendi

eserine dâhil etmemiştir. Asıl ilginç olan, ilk kez XV. yüzyılın ortalarında *Kâşifü'l-Kulûb* adıyla Türkçeye çevirisi yapılmış olan ve çok sayıda yazma nüshaları bulunan IV. bâbdan hiçbir kısmın *Velâyetnâme*'ye alınmamasıdır. Belki de bu husus, bizim mütercimimizin söz konusu IV. bâb çevirisinden haberdar olduğundan ve bu nedenle oradan hiçbir anlatının tercüme edilmesine gerek duymadığından kaynaklanmıştır. Ayrıca, *Velâyetnâme*'deki anlatılardan 22'sinin Neşâtî tercümesinde yer almasına rağmen bu iki eserdeki ilgili kısımların gerek çeviri teknikleri, gerekse de üslup açısından birbirinden tamamen farklı olduğu ve aynı mütercimın kaleminden çıkmadığı görülmektedir.

Metinde 4 tane Kur'an ayeti bulunmaktadır. Bunun yanı sıra eserde toplam 11 beyit şiirle karşılaşırız. Bunların 3 tanesi Türkçe, 7 tanesi Farsça ve 1 tanesi Arapçadır.

Eserde geçen olaylar çoğunlukla Güney Azerbaycan'da (Erdebil, Tebriz, Serab, Halhal, Sultaniyye) cereyan etmektedir. Bunun yanı sıra diğer bazı yerlerde (Basra'da, Hitay / Çin denizinde) vuku bulan hadiseler de anlatılmaktadır. Bazı hikâyelerde Emir Çoban, Emir Gıyâsüddin vd. gibi İlhanlı devlet erkânının isimlerine yer verilmektedir. Anlatılar, Şeyh Safi'nin oğlu Şeyh Sadrüddin'in ve müridlerinin dilinden aktarılmaktadır. Bu rivayetlerde Şeyh Safi'nin pîre, mevlânâ, ahi vs. unvanlara sahip ardılları rol almaktalar.

Velâyetnâme'nin diline gelince, eserin başındaki Arapça cümleler ve metin içindeki bazı Arapça ve Farsça mısralar hariç, genel olarak sade ve anlaşılır bir dilde kaleme alındığını söyleyebiliriz. Metinde Azerbaycan Türkçesinin bazı özellikleri görülür. Örneğin, birinci şahıs zamirinin tekil hali çoğu zaman Osmanlı Türkçesinde kullanıldığı şekliyle “ben” diye ifade edilmesine rağmen, iki yerde Azerbaycan sahasındaki telaffuzuna uygun biçimde “men” olarak yazılmıştır (*Mecmua*, 37 Hk 2694, vr. 135b,144b). Bunun yanı sıra nüshada Azerbaycan Türkçesindeki *sığallamaq* (okşamak), *od* (ateş), *çiyin* (omuz), *axı* (peki), *oğru* (hırsız), *isti* (sıcak) vs. gibi kelimelere rastlıyoruz (*Mecmua*, 37 Hk 2694, vr. 133b,134a,136a,137a,143b,144a). Hatta metnin bir yerinde “oturmak” fiilinin nakli mazi zamanı, Azerbaycan Türkçesinin Derbent şivesine özgü bir şekilde “oturuddı” diye ifade edilmiştir⁶. Ünlü Rus Türkolog V. A. Gordlevsky'nin tespitlerine göre, “umumiyetle İran'da ve Türkiye'de tarikat edebiyatı Osmanlı ve Azerbaycan Türkçelerinin karışımından oluşan bir dilde yazılmıştır” (Gordlevsky, 2011: 105).

Şeyh Safi *Velâyetnâmesi*'ndeki 24 kıssadan 15'i Şeyh Safi *Makâlâtı*'nın Üsküdar (Hacı Selim Ağa Kütüphanesi Kemankeş Bölümü No. 247) nüshasındaki bazı bölümlerle, 9'u Şeyh Safi *Menâkıbı*'nın (AMBA, M-268) Bakü tıpkıbasımındaki hikâyelerle (bunlardan 7'sinin M. Nağıyev tarafından transkripsiyonu yapılmıştır), 3'ü ise Şeyh Safi *Tezkiresi*'nin Meşhed (Âsitân-ı Kuds-i Rızavî Kütüphanesi, No. 95) nüshasındaki rivayetlerle anlatım şekli ve çeviri teknikleri açısından kısmen benzerlik göstermekte, fakat diğer bölümleri farklılık arz etmektedir.

2. Tablo. Şeyh Safi Velâyetnamesi’de yer alan hikâyelerin Safvetü’s-Safâ’nın Farsça baskısı ve Türkçe klasik çevirileri ile karşılaştırma çizelgesi

Hikâyenin numarası ve konusu	Şeyh Safi Velâyetnâmesi (Kastamonu nüshası)	Safvetü’s-Safâ (Tebriz baskısı)	Neşâti çevirisi (Bakü baskısı)	Şeyh Safi Makâlâtı (Üsküdar nüshası)	Şeyh Safi Menâkıbı (Bakü nüshasının tıpkıbasımı)	Şeyh Safi Tezkiresi (Meşhed nüshası)
1. Bir tüccarın Şeyh Safi’ye hediye getirmesi	133b-134a	294-295	236-237	123a-b	-	-
2. Hitay denizinde fırtına	134a-135a	304-305	245-246	123b-124b	126a-127a	-
3. Karlı kış	135a	316	256-257	-	-	-
4. Serâv civarında tipi	135a-b	313	254	124b-125a	127b	-
5. Bezzâz oğlu Bedrüddin	135b-136a	314	254	125b-126a	128b-129a	-
6. Hırsızın tövbesi	136a	377-378	308-309	126a-b	129a	26a
7. İmansız mürid	136a-b	382-383	313-314	126b-127a	-	-
8. Nara eden mürid	136b	398	327	127a	-	-
9. Pire Cebraîl’in iyileşmesi	136b-137a	354	287	127a-b	-	-
10. Şeyh Safi’nin zühd, vera’ ve takvası	137a-b	897-898	711-712	127b-128b	-	-
11. Kur’an’a saygı	137b-138a	909-910	717	128b	-	-
12. Zamanın taksimi	138a-b	927-928	725-726	130a-b	-	-
13. Ruhların yakarışı	138b	764	-	-	-	-
14. Şeyh Safi’nin imtihanı	138b-139b	718-719	591-592	132a-133a	-	-
15. Yatsı namazı	139b	727	598	133a-b	-	-

16. Talipler için vakıa tesellisi	139b-140a	728	599-600	133b-134a	-	26a,22b
17. Allah aşkı	140a-b	704	578-579	-	-	-
18. Lâilâheillellâh zikri	140b-141a	694-695	-	130b-131a	-	22b-23b
19. Dervişlerin hamama gitmesi	141a	687-688	563	-	138b	-
20. Halvette nefis arzusu	141a-b	683	559	-	138b-139a	-
21. Zaviye duvarının hareket etmesi	141b-142a	652	536	-	140a	-
22. Şeyh Safi'nin vecde gelmesi	142a	652-653	537	-	140b	-
23. Şeyh Safi'nin Şeyh Cüneyd-i Bağdadi'den bir rivayet aktarması	142a-b	673-674	552	-	139a-140a	-
24. Tebriz Camiinde sema yapılması	142b-145a	646-649	531-534	-	140b-142b	-

Bu benzerlikler sebebinden, *Velâyetnâme* ile söz konusu Üsküdar, Meşhed ve Bakü nüshaları arasında bir etkileşimin olduğunu düşünebiliriz. Örneğin, Bakü'de muhafaza edilen *Şeyh Safi Menâkıbı* tertip edilirken *Velâyetnâme*'deki bazı bölümlerin oraya alınmış olmasını ihtimal etmek mümkündür. Yine de buradan yola çıkılarak Bakü'deki *Menâkıb*'in Kastamonu'daki *Velâyetnâme*'nin genişletilmiş bir şekli olduğunu veya tam tersi, *Şeyh Safi Velâyetnâmesi*'nin adı geçen *Menâkıb*'in kısaltılmış versiyonu olduğunu düşünebiliriz. *Şeyh Safi Menâkıbı*'nın bazı hikâyelerini yayına hazırlayan M. Nağıyev (Nağısoylu) maalesef genel anlamı etkileyen birtakım hatalara yol vermiştir. Metin içinde *tazarru* (*təzərrö*) yerine *teferru* (*təfərrü*); *Hızır Nebi* (*Xızır Nəbi*) yerine *Hızır beni* (*Xızr bəni*); *ildi* yerine *əylədi*; *evin* (*evin dörd divarı*) yerine *onun* (*onun dörd divarı*); *yovrı* (*yavrı, yavru*) yerine *yüri*; *basdılar* yerine *bakdılar* (*baxdılar*) vs. şeklinde okunması bu hatalara birer örnek olarak gösterilebilir (Nağıyev, 1983: 62,64,66,67,74,76,80,84,87,88). Bu gibi transkripsiyon yanlışlarının yanı sıra, *Menâkıb* üzerinde çalışma yapan akademisyen bazı kelimeleri okuyamamıştır. Oysaki nüshada herhangi bir tahribat bulunmamakta

ve bu kelimeler kolay bir şekilde okunmaktadır. Örneğin: “kâddesallâhu sırâhu'l-‘azîz” (Nağîyev, 1983: 62,74), “ol yüce zâviyesinin ortasında” (Nağîyev, 1983: 65,82), “gayrına olmadı” (Nağîyev, 1983: 67,88) vs. Yine aynı araştırmacı, kendi makalesine yazma nüshadan tıpkıbasım olarak eklediği hikâyelerden ikisinin transkripsiyonunu yapmayı unutmamıştır (Nağîyev, 1983: 77,81).

Aralarındaki birtakım benzerliklere rağmen *Velâyetnâme*'deki bir sıra şiir ve hikâyelerin *Makâlât* isimli Üsküdar nüshasında bulunmadığını tespit ettik. İ. Kaygusuz tarafından yayına hazırlanmış olan *Makâlât*'ın da transkripsiyonunda birçok hatalar görülmektedir. Örneğin, tıpkıbasımla karşılaştırdığımız zaman söz konusu baskıda “şedâyid” yerine “şeydaye” (İbn Bezzaz, 2009: 303,448), “Kızüm” yerine “Kızıldem” (İbn Bezzaz, 2009: 304,448), “belî” yerine “bele” (İbn Bezzaz, 2009: 305,450), “zucret” yerine “siret”, “aydur: fûru mîr!” (“söyledi: yıkıl, öl!” anlamında) yerine “idermez dimiye” (İbn Bezzaz, 2009: 306,451), “az çoh” yerine “artuğ” (İbn Bezzaz, 2009: 307,452), “temeyyüz” yerine “yetmez” (İbn Bezzaz, 2009: 307,452), “o kendden” yerine “ögünden” (İbn Bezzaz, 2009: 307,452), “hâlet-i şebâbında” yerine “hâlet-i şebanide” (İbn Bezzaz, 2009: 308,454), “fâide ve gündüz taksimi” yerine “fâide dokundur taksimi” (İbn Bezzaz, 2009: 308,454), “biz varayuz” yerine “pezvare yüz” (İbn Bezzaz, 2009: 309,455), “Aqûdüddîn” yerine “Gusseddin” (İbn Bezzaz, 2009: 310,456), “eşek” yerine “eşk” (İbn Bezzaz, 2009: 311,458) şeklinde yanlış okumaları görebiliyoruz. Ayrıca, yazma nüshanın 132a varağında alttan 3. ve 4. satırlarda bulunan kelimelerin çoğu transkripsiyon sırasında atlatılmıştır (İbn Bezzaz, 2009: 310,456).

Meşhed ve Üsküdar nüshaları, genelde *Safvetü's-Safâ*'nın meşhur IV. bâbının Türkçe çevirisini içermelerine rağmen bunlara incelediğimiz *Velâyetnâme* çevirisindeki bazı hikâyelerin alınmış olması ilginçtir. Bu durum, IV. bâbın çevirisine müstensihler ve tertipçiler tarafından sonraları *Velâyet-i Şeyh Safi* isimli çevirideki bazı hikâyelerin eklenmesi sonucunda ortaya çıkmış olabilir.

Böylece Kastamonu nüshası, sözünü ettiğimiz baskılarla kısmen benzerlik göstermesine rağmen bunlar arasında önemli farklılıklar da bulunmaktadır. Bu sebepten çalışmamız kapsamında, incelediğimiz nüshanın transkripsiyonunun okurlara sunulmasının yararlı olacağını düşündük. Her hikâyenin bitişinde bir sonnot düşülerek bu parçanın *Safvetü's-Safâ*'nın hangi bölümünden alındığı ve bu kısımların eserin Farsça tenkitli baskısı ile Türkçe yayınlanmış çevirilerinde hangi sayfalarda bulunduğu belirtilmiştir. Ayrıca, bu hikâyeler arasında anlamı etkileyecek önemli farklılıklar varsa, bunlar da yine sonnotlarda ifade edilmiştir.

Söz konusu metnin *Safvetü's-Safâ* çevirileri ve Şeyh Safi'nin hayatının, görüşlerinin incelenmesi bağlamında taşıdığı değerini yanı sıra dil tarihimize açısından da önem arz ettiği kanaatindeyiz. Çeviri metni takdim etmeden önce, bize bu nüsha hakkında ilk kez bilgi veren ve metindeki Arapça bazı cümlelerin transkripsiyonunda yardımcı olan Prof. Dr. Ahmet Taşğın'a teşekkürü kendimize bir borç biliriz.

5. Şeyh Safi Velâyetnâmesi'nin Transkripsiyonu

Velâyet-i Şeyh Şâfi-i Erdebîlî kıddesallâhu sırrahu'l-'azîz

Bismillâhîrrahmanirrahîm.

Elhamdu lillâhi'l-lezî tecellî evliyâe bi-envâri'l-irfâni ve tecellî aşfiyâe bi-envâi'l-lefâifi ve'l-'avârifi'l-burhâni felüçeti'l-çalbe muhibbehu ve 'aşkahu ve feteħa ilâ <133b> ile'l-füâdi elfu vâdin min vuddihi ve şevkihi, va's-şalâtu ve's-selamu 'alâ Muhammed el-Muştafâ ve âlihi ve şahbihi, nucümi's-şerâ ve şumüsi'n-nevâ ve alellezîne cebelehemullâhu te'âlâ i'lâmen li'l-halki menşüreten ve dâren li'l-hudâ manşübeten.

Ammâ ba'du Sulţânu'l-meşâyiħ ve'l-'arîfin Şeyh Şafiyü'l-hakık ve'l-millet ve'd-dîn kıddesallâhu sırrahu'l-'azîzü'l-emîn, anuñ kerâmâtlarından ve tahkiklerinden ve fevâidlerinden ki mezkûrdur menâkıb içinde, ba'zısın Türkî dilince tercüme eyledük, tâ tálibe tarîk-i taleb âsân ola ve hem zebân-ı Fârsîde muķaşşır olanlar bundan istifâde edeler. Vallâhu'l-müste'ân ve aleyhi't-tüklân.

Hikâyet: Şeyh Şadrüddîn edâmallâhu bereketehu 'ale'l-müslimîn buyurdi kim Melik Nâsîrüddîn, Emîr Çoban kıatında nâ'ib idi. Ol haber virür kim bir gün Başra'da deryâ kenârında cemâ'atle oturmuşduk. Gördük kim deñiz içinden bir gemi gelürdi. Deñizüñ kenârına çıkdı. Bir tâcir bir şandıkçayı başı üzerine götürüp gemiden taşra çıkup hoş i'zâzle anı sığalladı. Ben böyle vehm etdüm ki meger anuñ içinde emti'a-i nefise vardur ki Emîr Çoban için getürmüşdür. Turdum kıatına vardum ki gördüm ol tâcire <134a> şordum: "Bu şandıkçanuñ içinde ne vardur ki başuñ üzerine koyup çıkarduñ, i'zâzle sığalladuñ?" Ayıtdı ki: "Bunuñ içinde Sulţânu'l-meşâyiħ Şeyh Şafi'nüñ nezridür". Dedüm ki: "Sebeb nedür?" Ayıtdı: "Deñiz içinde Ve cæhumul mevcu min kulli mekânin⁷ tarafından mevc hâşıl oldu. Yakîn oldu ki cem'imüz helâk olavuz. Dirlikden nevmîd olduk. Nâgâh fikrûme Şeyh Şâfi düşdi. Andan istimdâd taleb etdüm, feryâd eyledüm. Nâgâh gördüm ki Şeyh kıddesallâhu sırrahu'l-'azîz biz galevâ-i şedâyid ve kaçârâ-i muhâlif içindeyken deñiz yüzünden mevc ortasından çıka geldi, ol mübârek elini gemiye urdı, çeküp selâmet yerine çıkardı. Ben bunu daħi ne ki bunuñ içinde vardur, aña nezr etdüm. Ol sebebden mu'azzez tutaram tâ ki aña erişdürem".

Ger dilersen hâmüdan olmak emîn,
Evliyânuñ adını aňıl hemîn⁸.

Hikâyet: Pîre Bedrüddîn-i Sulţâniyyeyî hikâyet ider bir tâcir-i Hıttâyiden ki ol tâcirüñ adı Misâfir'di. Ol tâcir ayıtdı kim Hıttâ deryâsında üç ay gemi içinde mahbûs olup bir maķâmda turdı, <134b> hergiz hareket eylemedi. Mecmü'-i cemâ'at tazarru' ve feryâdları hiç fâ'ide etmedi. Benüm hâtıruma geldi kim bir kere Kûlzüm deryâsında deñiz cüş eyledi. Gemi hareket ve ıztırâb içinde garķ olmağa vardı. Şeyh

Şâfi'nün müridlerinden çok cemâ'at ol gemi içinde bizümle refîk olmuşdı. Ol vakt Şeyh Şâfi'den isti'ânet dilediler. Ben bunı bu cemâ'ate haber virdüm. Ayıtdım ki: "Gelün isti'ânet şeyhden dileyelüm, bâşed ki hâlâş bulavuz". Ayıtdılar ki: "İsti'ânet Hakkı Te'âlâ'dan dileriz, icâbet eylemez. Şeyhden dilemekden ne fâ'ide ola?" dediler. Ben ayıtdım: "Siz bilürsüz". Turdum, tecdîd-i vuzu' etdüm, iki rek'at namâz kıldım, rüy-i isti'ânet şeyhe getürdüm, taleb-i istimdâd etdüm. Nâgâh mecmû'muz gördük kim deñiz yüzinden bir atlu geldi, geminün ipine yapışdı, çekdi deñiz içine revân, gemi yürüdi. Cemî'müz hâlâş bulduk. Selâmet taşra çıkdık. Mecmû'-i cemâ'at ta'accüb etdiler. Deñizden yaña nazâr etdük. Gördük kim deñiz içinde iki şanavber ağacınıñ arasında gemi maħbûs olmuşmuş. Vaktâ ki ol atlu gemiyi çekdi, ol iki şanavber <135a> yüzi üstine düşmiş. Cemâ'atun ba'zısı ayıtdılar ki: "Bu kişi Hızır'dur". Ben ayıtdım ki: "Şeyh Şâfi'dür". Andan soñra şeyhün nazârına erişdük. Gördük ki bizi kırtaran Şeyh Şâfi'ymiş. Mecmû'muz şeyhe arz eyledük. Şeyh tebessüm idüp ayıtdı: "Beli, Hızır'dı" dedi.

Tut ulular etegin iste meded,
Kuvvet ire saña andan bî-'aded⁹.

Hikâyet: Mevlânâ 'İzzüddîn-i Yûsuf rahmetullâhi aleyh aydur: Bir kere Ahî Hasan ki şeyhün müridlerindendir, şâhib-i kâr idi, anuñla şeyh katına varduk. Andan yine ric'at etdük. Nâgâh kar yağdı, kış oldı. Şöyle ki zemherîr oldı. Bir girîvede tutulduk kalduk. Serâsîme ve sergerdân olup hiç bilemedük ki neyleyevüz. Nâgâh gördük şeyh kaddesallâhu sırrahu öñümuze geldi, bizi yola delâlet eyledi. Ol şiddetden ve helâk olmağdan kırtulduk, şeyhün himmet-i berekâtında¹⁰.

Hikâyet: Pîre Hüseyin aydur: Bir gün Erdebîl'den gelürdüm. Bir de gördüm söyle bir 'azîm dipi peydâ oldı. Giriftâr oldum. Ne yol gözükür, ne dipi bir dem sâkin olur. 'Aciz dermânde kaldım. <135b> Tez turup dest-namâz aldım. Ayıtdım ki: "Ey şeyh! Sen bilürsin ki bî-meded kalmışım. Senden isti'ânet dilerim". Nâgâh gördüm ki bir aq atun üstine binmiş çıka geldi ve benüm öñümde yürüyü verdi. Ben dañı ardınca gıtdüm. Bir vaktde gördüm ki Serâv'a gelmişim ve şeyh öñümde gâ'ib oldı.

Ger dilersin kim bulayım maşşüdüm,
Bir kadem dostdan yaña urğıl adım¹¹.

Hikâyet: Pîre Emînüddîn-i Kürdî, Pîre Emîrşâh'dan rivâyet eyledi. Aydur: Bir şahş-ı bezzâz Sulţâniyye'de oldıydı. Bedrüddîn adlı bir oğlı vardı. Bir gün ol bezzâza haber getürdiler kim oğluñ Bedrüddîn şamdan düşdi. Bezzâz serâsîme olup taşra segürtdi. Oğlını gördi kim çapuda turur. Ayıtdı: "Oğul, hâlün noldı?" Aydur: "Ey baba! Vaktâ ki şamdan aşğa düşdüm, bir kişi gördüm, elini getürdi, meni hevâda tutdı". Aydur: "Ey oğul! Eger ol kişiyi görseñ bilür misin?" Aydur: "Beli, bilürüm". Bir gün ittifağ düşdi, ol bezzâz geldi, oğlını bile getürdi. Çünkü şeyhün

huzūrına yetişdiler, oğlanun gözi şeyhün yüzine tüş <136a> oldu. Derhāl na'ra urup düşdi. Çün aklı başına geldi, aydur: “Ey baba! Ol kişi ki beni hevāda tutdı, ol bu kişidür ki işde oturdu”¹².

Hikāyet: Mevlānā Sirācuddīn aydur: Bir gün bir oğruyı şeyh hazretine getürdiler. Şeyhden tövbe eyledi kim ayrık oğurlık etmeye. Şeyh aña bir hırka verdi. Andan gayretle aydur: “Sakın ki, bizüm hırkamuz yā baş [götürür], yā baş getirür”. Bir zamāndan soñra ol kişi diledi kim gerü oğurlık eyliye. Bir qaranku gecede, hāl bu ki hocanuñ virdigi hırkayı giymişdi, bir bacadan aşığa sıçradı. Kudret-i İlahī, yolında bir ağaç vardı. Görmedi. Hocanuñ hırkası ol ağaca ildi. Ol kişi başı aşığa ol ağaca aşıldı. Tā erteye degin ağzından burnından kan geldi. Çün erte olup gördiler ki böyle olmuş (veya: ölmüş), bildiler kim ol hocanuñ hırkası bunı böyle kıldı¹³.

Hikāyet: Mevlānā Muhyiddīn aydur: Şeyhün bir mürīdi vardı Halhāl vilāyetinde. Şāhib-i kār idi. Şöyle kim semā' etdigi vaqt dört yā beş gün mest [ve] hayrān kalup aklı başına gelmezdi. Bir gün şeyh hazretine <136b> gelüp katı küstāh hareket etdi. Şeyhün mübārek seccādesini başdı. Şeyh gayrete gelüp ayıtdı: “Hey seng-sār!” Üç kez böyle dedi. Çünki ol mürīd gerü Halhāl'a geldi, hāli harāb oldu. Mu'amelesi gitdi tā şol hadde erişdi kim zıkr etmez ve namāz kılmaz oldu, fāsık oldu. ‘Ākıbet ol fişk sebebiyle tutup seng-sār idüp depelediler, imānsuz gitdi¹⁴.

[Hikāyet]: Şeyh Şadrüddīn aydur: Bir kişi vardı. Vaqtā ki şeyh naşihate meşgül olaydı, ol na'ra ederdı. Bir gün şeyh hazretine anuñ çok na'rasından zücret hāşıl oldu. Kakıyup hışmla nazar etdi. Aydur: “Fürü mīr!” Derhāl aşığa düşdi, öldi¹⁵.

Hikāyet: Pīre Cebrā'il aydur: Evl-dil ve aksak idüm. Kur'an okumağa çārem yoğidi. Çün sefere 'azm eyledüm, bir tağ üstinde bir çeşme katına vardum. Dest-namāz idüp iki rek'at namāz kıldum. Gördüm şeyh gelür. Ağzından mübārek tükürüğünü alup benüm ağzuma atdı. Vaqtā ki bunı böyle gördüm, şeşlendüm. Gördüm ki dilüm açılmış. Şükr eyledüm. Kur'an okudum. Andan tırdum yürüdüm. Gördüm aksakum gitmiş. Andan soñra şeyh hazretine vardum. Vaqtā ki beni gördi, aydur: “Pīre, nicesin, <137a> ey oğul?” Ve “dilün zahmetinden” – ayıtdum – “hoşam, himmetün berekātında”¹⁶.

Faṣl fi beyāni'z-zühd ve'l-vera' ve't-takvā: Şeyh Şadrüddīn aydur: Şeyh kaddesallāhu sırrahu buyurdı ki: “Harām terk eylemek vācibdür ve helāl taleb etmek daḥi vācib. Şübēhāt terk eylemek sünnetdür ki ol takvādur. Zühd oldur ki helālden azıcuk nesneyle kanā'at ide ve vera' oldur ki temeyyüz eyleye, be-kaḍr-i māyahtāc ile isti'māl eyleyüp, isrāf etmeye. Bu, şürete ta'alluk. Ammā zühd-i ma'nevī oldur ki terk-i muḥabbet-i dünyā eyleye, gönli dünyā muḥabbetinden şağına, āhirete meşgül ola ve vera'-i ma'nevī oldur ki māsivallāhdan pāk eyleye, Haḳ'dan özge nesne gönline şıgmaya. Takvā-i ma'nevī oldur ki Haḳku Te'ālā'dan korqa, her ne ki Haḳku Te'ālā rızāsından taşra, anı terk eyleye”¹⁷.

Şeyh kâdesallâhu sırrahu zâhiren ve bâtinen kendüsi zühd ve vera‘ şıfatıyla mevşûf olmuştu. Şol kadar ki emlaklardan icâreye vermişdi, anuñ ücretinden kendüsi tenâvül eylemedi, kendünüñ oğlanlarına dañi virmeydi. Mürîdlere dañi emr etdi ki yemeyesiz. Su’âl eylediler ki: “Şeyh, niçün yemezsiniz? Şer‘en helâldür ahi!” Ayıtdı ki: “Beli, <137b> egerçi şer‘en helâldür, ammâ onlar bî-kerâhet vermezler, pes süfîler havşalasına lâyıq degiller”. Ve dañi Şeyh kâdesallâhu sırrahu’l-‘azîz hergiz vaqf taşarruf etmedi, vaqf etmegın yemedi. Gâyet ihtirâz iderdi. Tâ haddî ki Erdebîl yanında bir köy vaqf etmişlerdi. Vaktâ ki ol köyüñ cemâ‘atı şeyh katına gelelerdi, şeyh bunlara emr ederdi: “Kaçan kim bizüm katumuza gelesiz, ol falân şu katına koşarak gezişesiz, silkinesiz. Tâ ki koyunuñuzda bir pâre etmek ola, ol vaqf etmegın dañi anı bir tâlib yeye, mecmû‘ işledigi iş mañv ola ol etmek sebebinden. Zîrâ ki anda emîn olmaz, nizâ‘dan hâlî olmaz”¹⁸.

Hikâyet: Şeyh Şadrüddîn rivâyet ider aydur: Bir gün şeyhüñ mülâzımlarından birisi şeyh katına geldi. Elinde muşhaf tutmuş, şeyhüñ önünde oturdu. Şeyh buyurdu ki: “Elüñdeki nedür ki tutmuşsın?” Ayıtdı: “Muşhafdur”. Şeyh gâzaba geldi, aña kaqkı, buyurdu ki: “Ey bâlâ-be-gür! Çün içerü gelürsün, elüñde muşhaf var, niçün i‘lâm etmezsin tâ ki uru turam ve i‘zâz eyleyem?! Haqqu Te‘âlâ kendi ‘azametiyle birge i‘zâz idüp buyurdu ki, Ve innehu le kitâbun ‘azîzun¹⁹. <138a> Bir dünyâ pâdişâhınıñ bir bâtıl hükminden ötürü turarlar, aña ‘izzet ederler. Dünyâ ve âhîret pâdişâhınıñ hükmine be-tarîk-i evvelî ‘izzet eylemek gerekdür²⁰.

Faşl: Şeyh Şadrüddîn kâdesallâhu sırrahu buyurdu ki geceyi şöyle taqsîm etmek gerekdür beş kısım ola. Evvel kısım tâ‘ata ve ibâdete meşğül ola ve ikinci kısmı istirâhat eyleye ve üçüncü kısımda yine ibâdete meşğül ola, dördüncü kısımda yine istirâhat ide, beşinci kısımda gine ibâdet eyleye. Dâ‘im şeyh bunuñ üzerine vird edinmişdi. Aydur ki nefse mücâhede bunda katıdır. Zîrâ ki yarusın yata, yarusın tura, ibâdet eyleye. Ammâ hâlet-i şebâbında hergiz yanını yer üzerine komazdı. Ve gündüzünü taqsîm etmişdi. Vaktâ ki şubh namâzından fâriğ olaydı, evrâda meşğül olurdu. Tâ güneş toğınca şöyle meşğül olurdu ki hiç nesne ortaya mütehallil olmazdı. Çünkü güneş toğdı, işrâk namâzın kılırdı. Andan soñra evde halvetine varurdu, tilâvet-i Qur‘ân’a meşğül olurdu. Andan soñra kuşlık namâzın kılırdı. Andan soñra eger ta‘âm getürseler tenâvül <138b> ederdi. Andan soñra taşra çıkup halkuñ terbiyetine meşğül olurdu tâ öyle namâzına degin. Vaktâ ki öyle namâzın kılır, otururdu namâz-ı ‘aşra degin mürîdlerinüñ terbiyetine. Tâ yatsu namâzın kılmayınca ortaya dañi nesne soqmazdı²¹.

Hikâyet: Mevlânâ Muhammed Halhâ[lî] atası Mevlânâ Sirâcüddîn’den aydur: Bir gün şeyhle Sulţâniyye’den yaña gidirdük. Nâgâh şeyh atınuñ ‘inânını koy virdi. At yoldan taşra Qur‘ân okumağa meşğül oldu. Mecmû‘muz kellü’l-lisân olduk. Hiç mecâlümüz olmadı ki söyleyevüz. Şeyhüñ ardına düşüp gitti[k]. Çünkü haylî mesâfet kaç‘ eyledük, bir yere erişdik kim anda bir kaç kabir var. Şeyhüñ at[ı] anda

turdu. Şeyh du‘ā eyledi. At gerü döndü. Çünkü yol başına geldük, buyurdi ki: “Niçün şormazsız ki kaçca gitdük?” Ayıtdılar: “Buyuruñ!” Aydur: “Bu ölülerüñ ervâhları geldiler ki, Şeyh, biz senüñ du‘āna muhtâc olmışuz; Hüdâ haqqıçün bizümçün du‘ā eyle! – dediler. Atuñ ‘inânına yapışdılar, iletdiler, du‘ā etdürdiler”²².

Hikâyet: Melikü’s-siyâdet Mevlânâ <139a> Kûtbüddin aydur: Mevlânâ ‘Ađudüddin ve Mevlânâ ‘İzzüddin ve Mevlânâ Nizâmüddin ve Mevlânâ ‘Abdülmelik Merâğî ittifağ eylediler kim [şeyh] hazretine varalar, imtiñan vechiyle su‘al ideler ma‘külden ve ğayrî. Ben dañi bunlarla bile vardum. Çok su‘al fikr eyledük, tâ ki varavuz imtiñan vechiyle şoravuz. Mevlânâ ‘İzzüddin’e şorduk ki: “Hiç şeyh ‘ilm tañşil etmiş midür?” Ayıtdı ki: “Yok”. Pes ta‘accüb etdük. Turup şeyh hazretine geldük. Şeyhüñ ‘azamet-i velâyetinden mecmü‘muzun dili tutıldı. Hiç birimüzüñ mecâl ve tağati olmadı ki su‘al idevüz. Kellü’l-lisân olduğ. Biri-birimüzüñ yüzine bakup kalduk. Çünkü bunuñ üzerine bir sâ‘at geçdi, şeyh mübarek başın kaldurdu. Ol su‘allar kim bizüm fikrümüzden geçmişdi, anları hall idüp bir-bir cevâb virdi ol ibârât-ı faşih üzerine ki ayıtduk: “Haqqun lehu en yektube bisevâdi’l-ebşâri ‘alâ beyâzi’l-‘ayni”. Çünkü kerâmât ve keşf gördük, su‘al-cevâb işitdük ki mütehayyir kalduk. Benden bir na‘ra şâdir oldu. Bî-ihtiyâr şeyhüñ mübarek etegine yapışdum, tövbe <139b> eyledüm. Mevlânâlar cem‘isi tövbe eylediler, i‘tikâd-ı pâk getürdiler. Andan şoñra taşra geldük. Bildük ki şeyhüñ mecmü‘-i ‘ilmi keşfle ve bâtinladur²³.

Hikâyet: Siyâvuş Alıncâkî aydur: Bir kere şeyh hazretine geldüm. Yatsu namâzın bile kılduk. Fikriyle perâkende namâza meşğül oldum. Bir kişi namâz içinde nice na‘ralar eyledi. Ben aña endişe eyledüm ki bu şahsuñ namâzı bâtildur. Çün şeyh selâm virdi ve du‘ā eyledi, yüzini cemâ‘atden yaña döndürdi. Dañi buyurdi ki: “Beli, beli, ol kişinüñ namâzı dürüst degildür, senüñ namâzuñ dürüstdür ki bunda namâz kılursın, Bağdâd’da eşek oğurlarsın”. Çünkü bunuñ işitdüm, der-dem tövbe eyledüm, i‘tikâd dañi muhkem oldu²⁴.

Hikâyet: Pîre Muhammed Dârüyî aydur: Bir gün şeyh huzûrında oldum. Çok tâlibler vâkı‘a iletdiler. Şeyh mecmü‘sinuñ vâkı‘asını tesellî eyledi. Benüm göñlümden geçdi ki: “Şeyh nice taħammül ide bilür bunca tâliblerüñ vâkı‘asın hall etmeklige. Cüneyd-i Bağdâdi on üç mirîdle halvetde otururdu, on ikisinüñ vâkı‘asın hall iderdi, on üçüncisinden ‘âcizlenürdi, <140a> melâmet hâşıl olurdu”. Nâğâh şeyh kâdesallâhu sırrahu velâyet nûriyla bildi ve döner aydur: “Ey Pîre Muhammed! Muhammed Muştafâ ‘aleyhisselâm devletinde ve Şeyh Zâhid himmetinde eger mecmü‘-i ‘âlem benüm mürdüm olalar şarğdan mağribe degin, mecmü‘sinun ‘uhdesinden çıkam, vâkı‘asın tesellî eyleyem, hiç birisinde ‘âciz olmayam, Haqqu Te‘âlâ inâyetiyle”²⁵.

Hikâyet: Pîre Muhammed aydur: Mevlânâ Faħrüddin’den işitdüm, ayıtdı ki bir nevbet şeyh hazretinde oldum. Bir gün hâtırımdan geçdi ki, aydur, “bu evliyâullâhda

keşf[ü] kerâmât olur. Nitedür ki Peygamber ‘aleyhisselâm ğazada ümmü’l-mü‘minîn radiyallâhu anhâ ırzına bühtân eylediler, bilmediler? Gerek kim evliyâ bildiği yerde Peygamber ‘aleyhisselâm be-ṭarîḳ-i evvelî bilmek gerekdi”. Derhal şeyh ḳaddesallâhu sırrahu baña nazar eyledi, buyurdu ki: “Mevlânâ Fahrüddîn! Ne fikr idersin ki? Peygamber ‘aleyhisselâm ‘Âişe’yi (r.a.) dost tutur, muḥabbeti aña ğâlib olmuşdı. Ḥaḳḳu Te‘âlâ ğayret eyledi, ayıtdı: Çün senüñ benden özgeye muḥabbetüñ oldı, ‘izzetüm ḥaḳḳıçün anı bir bühtâna ğiriftâr eyleyüm kim senüñ muḥabbetüñ andan <140b> zâ’il ola. Pes Peygamber ḥazretine bildürmedigine sebep budur ki tâ muḥabbeti kendüden özge kimesneye olmaya”.

Ḳad şığa ḳalbi ‘alâ miḳdâri ḥubbekum
Femâ liḥubbe sivâkum fihi muttese‘un²⁶.

Hikâyet: Ḥacî İsrâ’il aydur: Bir ğün Erdebîl’e şeyh ḥazretine ğider idüm. Mevlânâ Şemsüddîn benümle bile yoldaş oldı. ğiderken aydur: “Eger sizüñ şeyhünüzüñ kerâmeti varsa, biz ki varuruz, evvel önümüze bal ğetüre, andan soñra turşı ğetüre, andan soñra kelime-i tevḥîdi beyân eyleye ki çün bu daḫi kelâmullâhdan bir kelimedür, niçün bunı ihtiyâr eylediler, şöyle beyân eyleye, bize tesellî ḥâşıl ola”. Pes vaḳtâ ki şeyh ḥizmetine erişdüğ, elini ziyâret eyledük ve oturduk. Buyurdu ki: “Mevlânâdan ötüri ‘asel ğetürüñ!” Vardı bir ḥâdim ‘asel ğetürdi. Andan soñra buyurdu ki: “Turşı ta‘âmdan daḫi ğetürüñ!” ğetürdiler. Andan soñra buyurdu ki: “Mevlânâ! Bu Lâilâheillellâh zikrini Cebrâ’il ‘aleyhisselâm Ḥaḳḳu Te‘âlâ ḥazretinden Peygamber’e ğetürdi. Peygamber’den şaḫâbeler işitdiler. Şaḫâbelerden soñra kâbirin ‘an kâbirin tâ bizüm şeyhümüze gelince biz daḫi Ḥaḳḳu Te‘âlâ’nın <141a> ḳullarına ‘arz ederüz bunı. Biz ihtiyâr eylemedük kelime-i tevḥîdi. Her ki bunı ayıda, Ḥaḳḳu Te‘âlâ aña imân erzân ider ve her ki ayıtmaya, keder içinde ḳalur. Eger bu Lâilâheillellâh kelimesin ayıtmakla ğöñlün pâk ide, imân aña müntesîr ola, âḫir vaḳtde dili Lâilâheillellâh üzerine tamâm ola”. Ol Mevlânâ çünki bunı işitdi, turdı şeyhüñ mübârek ayağına düşdi ve tövbe eyledi, mürîd oldı.

Çün ez in menşür-ı şâh dil şevved fermân der ân
Âyedeş bâ dest ez esrâr-ı dil genc-i revân²⁷.

Hikâyet: Pîre ‘İvaż aydur: Pîre Muḫyî’den işitdüm, ayıtdı ki Âḳîne ğecesi şeyh ḳaddesallâhu sırrahu ḥamâma vardı. Benüm fikrümde ğeçdi ki Âḳîne ğecesi şeyh ḥamâma varmak gerekmezdi. Filḫâl şeyh yüce âvâzla ayıtdı ki: “Bismillâḫirrahmanirrahîm”. Ve baña ayıtdı ki: “Niçün dervişler pâk olmağıçün ḥamâma ğeldüklerine ṭa’n edersin? Ol fikr senden ğider ki ol nâ-pâkdur.”

Pâk bârânî ki ender ‘arşa-i ḫâk âmedend
Ġüṭahâ-i âb-i ḫayvân ḫurde vü pâk âmedend²⁸.

Hikâyet: Mevlânâ Şemsüddîn aydur: Uçmaḳdan <141b> sözüümüz ğeçdi. Çok

bağş eyledük hürlerden ve kuşürdan ve cennet içindeki ağaçlardan ve ırmaklardan. Çün bir zamāndan soñra şeyh hazretine geldüm. Henüz oturmadan buyurdi ki: “Ferzend! Vaqtā ki tālib hālvete otursa, gerekdür ki Hāḳḳu Te‘ālā’ya meşgūl ola, elini cennet hürilerinden ve kuşürlarından çeke ki maḳşūd hālvete girmekden gönül pāk olup Hāḳḳu Te‘ālā’nın dīdārına lāyık olmaḳdur, celāl ve cemāl müşāhedesin etmeḳdür. Cennet hōd nefis arzusudur. Hālvete girürsin, daḫi nefis arzusını idersin”. Turdum şeyhūñ ayaḡına düşdüm, tövbe eyledüm.

Himmet-i ‘āşık-ı şādık nebuved hür ü kuşür
Her ki rā der nazār āyed nebuved ḡayr-ı kuşür²⁹.

Hikāyet: Mevlānā Şemsüddīn rivāyet ider Mevlānā Hāfızüddīn’den ayıtdı ki: Şol zamānda ki on iki yaşımdaydum, henüz mektebe varur idüm, bir gün gördüm evüñ dört dīvārı harekete gelmiş. ‘Acebledüm. Turdum taşra çıḳdum. Gördüm ki zāviye dīvārıyla harekete gelmiş semā’ ider. İçine girdüm, gördüm şeyh hazreti semā’e girmiş çarḫ urur. Andan soñra <142a> herḡāh şeyh semā’ ideydi, görürdüm şeyhūñ zāviyesi daḫi bile ederdı.

Eger destī ber-eşānī demī dil tareb benāzī
Hezārān cān der ān ‘ālem nemāyed ‘azm-i cān-bāzī³⁰.

Hikāyet: Mevlānā el-‘ābid Abdülhamīd rivāyet eyledi Muḫammed Ḳavvāl’den ki ol aydur: Zāviye içinde otururken şeyh huzūrında birisine ayıtdum daḫi bu beyt oḳudum ki:

“Tu sīmurḡī biyefşān per be Ḳāf-ı ḳurb-ı ma‘nā şev
Çü bümān tā be key sāzī maḳām-i hōd be vīrāne?”³¹

Şeyhe vecd hāşıl oldı. Semā’ eyledi. Tā üç nevbet nazār eyledüm, gördüm ki mübārek ayaḡı başumuz ḳatında semā’ iderdı.

Çün ḳadem der ‘ālem-i ma‘nā der ān meydān nihend
Der hevā-i cān birün-i ‘arşa-i imkān nihend³².

Hikāyet: Mevlānā Muḫammed rivāyet ider atası Mevlā Sirācüddīn’den ki ol aydur: Şeyh ḳaddesallāhu sırrahu ol yüce zāviyenūñ üstinde oturmuşdı. Mübārek mizācına za‘f hāşıl olmuşdı. Ben hizmetinde ḫırışmışdum. Şeyhūñ ‘aşāsını elümde ḫıtmışdum. Bir yigit geldi, şeyhūñ öñünde bir sā‘at ḫırdı. Andan soñra şeyh buyurdi ki: <142b> “Şeyh Cüneyd zamānında (raḫmetullāhi aleyh) daḫi bir ḳişi geldi, ḫatırından geçdi boynı Şeyh Cüneyd’ūñ yoğunmuş. Şeyh Cüneyd raḫmetullāhi aleyh ayıtdı ki ol nazārılıḳdur, yoksa bu benüm boynum iki ‘āleme sıḡmaz”.

Çün ser ez cīb-i celādet berkonend ān serverān
Gerden-i işān negünced³³ ber girībān-i dü kevn.

Ol yigit çün bu sözi işitdi, na'ra urdı, düşdi, bî-hod oldı. Şeyh kaddesallâhu sırrahu tırdı, 'aşayı benüm elümden aldı, aşğa atdı. Ol yigide su'âl etdüm ki: "Ne hâldür?" Ol yigit aydur: "Hâfırımdan geçdi ki şeyhün boynı yoğunmuş. Filhâl şeyh bu mişâli getürdi. Ol sebebden na'ra etdüm" dedi³⁴.

Hikâyet: Hoca Şadrüddîn edâmallâhu bereketehu 'ale'l-müslimîn rivâyet etdi ki: Bir Cum'a günü şeyh kaddesallâhu sırrahu ulu câmi'de Tebrîz'de hâzır olmışdı. Namâzdan soñra Mevlânâ Emlehu'l-vu'âz Şemsüddîn-i Tütî rahmetullâhi aleyh va'z etdi. Bir meclis olmuşdı ki anuñ gibi meclis rûzgârlarda kemter vâki' olur ki selâtinler anda cem' olmuşdı. Sultân Yesür, Sultân Emîr Ğiyâsüddîn ve nice vezîrler ve ehl-i dünyâ ki ol zamânda vardı ve erbâb-ı <143a> 'ilm ki her biri zûfünün âlim idi, Seyyid Bürhânüddîn³⁵ gibi ve Mevlânâ Fahrüddîn-i Câredî³⁶ ve Mevlânâ Kutbüddîn-i Ahvîn³⁷ ve Mevlânâ 'Ađudüddîn³⁸ gibi ve e'imme-i Tebrîz ve şeyhün hulefâlarından mecmû'-i ekâbirler, şeyh, dânişmend, ğanî ve fakîr anda cem' olmuşdı ve Mevlânâ Şemsüddîn-i Tütî meclisi bir âyet üzerine başlatdı ki: "Meşelu'l-lezine't-tehazû min dünillâhi evliyâe" (el-âyet)³⁹. Buyurdi ki: "İ'tikâd Hâkku Te'âlâ'dan ğayrı kimseye eylemek şunuñ gibidür ki i'tikâd eyler örümcek perdesi üzerine ki ne istiden ne şoukdan saklar, bir azıcuğ hâşâk kahr [ü] münhedim eyler ve sehl nesne mün'adim ider". Tâ kelâm şuña erişdi ki: "Çünkü bir kırlanguç bir evde bir yuva yapa ve ol yuva içinde yumurda kıoya, eger ol yumurdayı beslemege meşğül olmaya, anı hâşıl etmek ardınca olmaya, mücerred gelmek gitmek ile kânâ'at eyleye, ol evün şâhibi bunı görür ki gelüp gitmek ile evini televvüş eyler, melül olur, bir ağaç alup anuñ yuvasını bozar hârâb eyler. <143b> Em men essese bunyânehu 'alâ şefâ curufin hârin⁴⁰. Anuñ yumurdaları yer üzerine dökülür, şınup helâk olur. Anuñ sa'yı 'abeş olur ve talebini hâşıl eylemez ve eger ol kırlanguç ol yumurdayı perveriş ederse, anda yavrı çıkarmağa meşğül olursa tâ ki andan yavrı çıka, kemâle erişe, eger şâhib-i hâne melül olıcağ olursa, ağaçla ol yuvayı vurıcağ olursa, ol yavricık andan pervâz ider, sultân şâdirvân üzerine konur".

Çün şeyh kaddesallâhu sırrahu remzi ki, andan ğayrıye 'ayân olmadı, işitdi, bî-ihtiyâr na'ra şalar oldı⁴¹ ki ol na'ranuñ âvâzı bir sâ'at bâkî kaldı, gitmedi. Bu mecmû'-i cemâ'at mütehayyir kaldılar ve serâsime oldılar. Şeyh kaddesallâhu sırrahu semâ' eyledi. Vecd şeyhün üzerine ğâlib oldı. Cemâ'at mecmû'-i eñrâfdan müteveccih oldılar. Meclis ğalebelik oldı. İzdihâm ve tarlık şöyle oldı kim halâyık birbirinün çigni üste çıkıdı. Çok adam ayak altında kaldı. Meclis diger-gün oldı. Hoca Emîr Ahmed Reşîdî kendülerün kânünınca bir ağaç aldı ki <144a> halâyıkı döge, izdihâm gide. Halâyık ğalebe etdiler. Ol, ayak altında kaldı. Hâce-sarayân ki anuñla bileydi, ayak altında kaldı. Emîr Ahmed ağaç elinden bırakdı, yağlığın gözine tutdı ağladı. Aydur: "Bu hâl Hâkku Te'âlâ kudretindendür. Bunda pâdişâhlık ve emîrlik şıgmaz". Ol tâlibler ki şeyhün yârenlerindendür, şeyhün zevkinden bunlaruñ cânına od düşdi, harâret hâşıl yüzlerin meydândan yaña tutdılar. Halâyıkuñ üsti sıra yüzer gibi gitdiler, kendülerin meydân ortasına atdılar. Bunların harâretinden Seyyid

Bürhânüddin ağladı ve cigerine od gir[di]. Kalan mevlânalar çünkü bunuñ göz yaşın gördiler kim bî-ihtiyâr gelür, her birisi bî-ihtiyâr gözlerinden yaş dökdiler ve hây-hüy-i erbâb-ı sülük ve hayret-i ekâbir ü mülük şöyle oldı ki sultanlar dilinde dâstân oldı. Mevlânâ Şemsüddîn-i Tütî rahmetullâhi aleyh minber üzerinde ayak üste kaldı. Söylemege ve hareket eylemege tâkat ve mecâli kalmadı. Tâ semâ‘ âhîrine erişdi, halâyık diñlendiler, Mevlânâ va‘za şürü‘ eyledi. Yüzini <144b> Vezîr Ğiyâsüddîn‘den yaña eyledi. Aydur: “Ey hoca! Eger biñ mescid yapasın, bunuñ gibi mecma‘ ve meclis ki erbâb-ı dîn ve dünyâ ki hâzır olmışlardur, müyesser olmaya ve men biñ va‘z eyleyem, bunuñ gibi meclisi şâhib-i dil ve şâhib-i zevk olmaya. Pes bundan efdâl olmaya ki meclisi bunuñ üzerine hâtm idevüz”.

Pes Vezîr Ğiyâsüddîn kavvâl taleb eyledi. Kavvâl gelüp çok nesne ayıtdı. Dañı semâ‘ olmadı. Şeyh kıddesallâhu sırrahu be-hâl-i diğere meşğül oldı. Ğâkıbet Hoca Kuşbüddîn-i Tebrîzî rahmetullah tûrdı semâ‘ eyledi. Şeyhe hoş geldi, aña du‘â eyledi. Ayıtdı ki: “Bizi sebük-bâr eyledi, Ğazânuñ maqşûdını hâşıl etdi, hâtırımızı bendden kırtardı” dedi. Andan şoñra şeyh kıddesallâhu sırrahu yüzünü Vezîr Ğiyâsüddîn‘e eyledi, buyurdı ki: “Vaqtâ ki şâhbâz şaydını göre ve küll-i ‘azmini şaydından yaña eyleye, anuñ ardınca revân ola, eger yolda bir şayd dañı gözine tüş olsa, evvelki şayddan gözünü alup dañı ğayriye meşğül olmaz. Pes gönül dañı anuñ gibi. Vaqtâ ki bir şaydı maqşûd edine, ardınca pervâz <145a> eyleye ve der pey-i ü refte, ya‘nî anuñ ardınca gide, dañı ğayriye iltifât eylemez. Evvel kendünüñ maqşûdını taleb eder ki maqşûd-ı ‘aşlısidür”⁷⁴².

Temmet hezihi‘r-risâletü‘ş-şerîfe kıddesallahu sırrahu min yedi‘l-‘abdi‘z-za‘îfi‘l-müznibi‘l-muhtâci ila rahmet-i Rabbü‘l-‘âlemîn ve şefâ‘at-i nebiiyihi seyyidi‘l-mürselîn ve şefi‘ü‘l-müznibîn Seyyid Ahmed bin Meħmed ğaferallahu lehuma ve li-vâlideyhuma ve cemî‘ü‘l-mü‘minîni ve‘l-mü‘minât ve‘l-müslimîni ve‘l-müslimât el-ihyâihim ve‘l-embvât.

Emru bâriyü‘l-âli.

Târîh sene-i 990.

6. Sonuç

Çalışmamız kapsamında Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi’nde bulunan *Velâyet-i Şeyh Safî* isimli risalenin transkripsiyonunu yaptık ve bu eseri ilim âlemine tanıtmaya çalıştık. İncelediğimiz *Velâyetnâme*’nin, *Safvetü’s-Safâ*’nın Türkçe çevirilerinden biri olduğunu tespit ettik. Tarihî karşılaştırma metodunu kullanarak, söz konusu çevirinin XV. yüzyılda yapılmış olabileceği sonucuna vardık.

Yararlandığımız nüsha *Safvetü’s-Safâ*’nın Türkçe diğere bazı nüshalarıyla kısmen benzerlik, kısmen de farklılık göstermektedir. Söz konusu nüshanın, Safevî iktidarı döneminde yürütülen mezhebî propagandanın etkisine uğramadığı görülmektedir.

Yayınladığımız risalenin gerek tasavvuf tarihi, gerekse de dilbilimi açısından değerli malzemelere sahip olduğu kanaatindeyiz.

Şeyh Safiyyüddîn-i Erdebîlî, Türk irfan tarihinde Seyyid Ahmed Yesevî, Hacı Bektâş-ı Velî, Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî gibi irşad rehberleriyle kıyaslayabileceğimiz bir şahsiyettir. Şeyh Safî'den bahseden ve ona atfedilen eserlerin çok sayıda nüshalarının bulunduğunu, bunlar üzerine yapılan çalışmaların gün geçtikçe arttığını göz önünde tutularak Şeyh Safî hakkında bir bibliyografya çalışması yapılmasının yararlı olacağını düşünüyoruz.

Sonnotlar

1 S. Şah elbette ki bu kadar büyük hacimli ve önemli bir kaynağı Türkçeye kazandırmakla muazzam bir iş görmüştür. Fakat söz konusu tercümede bazı hatalarla da karşılaşılıyor ki bunların bir kısmına aşağıda değineceğiz.

2 Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 1458 arşiv numarasıyla kayıtlı olan bu nüsha, Duhânizâde Abdurrahman el-Üskübî tarafından 1041 yılının Ramazan / 1632 yılının Nisan ayında istinsah edilmiştir (bkz.: Erdebîlî, 2008: 76-77). Bu nüsha, bizim tanıttığımız ve yayına hazırladığımız *Velâyetnâme* ile aynı değildir.

3 Söz konusu tezkire, son olarak F. Tokat tarafından Türkiye'de de yayınlanmıştır (Neşâti, 2017).

4 Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi müdürü Mehmet Öztürk Bey'in bize verdiği bilgiye göre, söz konusu mecmua 1920'lere kadar Kastamonu'daki Numaniye Medresesi'ne mahsus olmuştur. Mecmuanın fiziksel özellikleri için bkz.:

http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=35978 – 1. risale; http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=35982 – 2. risale; http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=35989 – 3. risale (erişim tarihi: 21.02.2017).

5 Şeyh Zâhid menâkıbı üzerinde de bir transkripsiyon çalışması yürütmekteyiz.

6 Derbent şivesinde nakli mazi zaman III. şahista “-itdi”, “-itdi” eki vasıtasıyla oluşur. Örneğin: alıtdı, geditdi, bakıtdı, gelitdi vs. (Hasanova, 2016: 180). Derbent – Rusya Federasyonu'na bağlı Dağıstan Özerk Cumhuriyeti'nin güneyinde bulunan ve Azerbaycan Türklerinin yoğun olarak yaşadıkları bir şehirdir. Bizzat tanık olduğumuz üzere, günümüzde Bakü civarındaki Hökmeli kasabasının yerel halkı da nakli mazi kipini Derbent şivesinde kullanıldığı tarzda telaffuz etmektedir.

7 Kur'an-ı Kerim, Yunus suresi, 22. ayet: “Her taraftan dalgalar onlara hücum eder”. Kur'an ayetlerinin anlamı, T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından hazırlanmış olan Kur'an mealinden aktarılmaktadır: <http://kuran.diyaret.gov.tr/mushaf> (erişim tarihi: 26.09.2017).

8 II. bâb, 1. fasıl (Erdebîlî, 1373: 294-295; Şah, 2007: I, 451-452; Neşâti, 2006: 236-237; İbn Bezzaz, 2009: 303,447-448). *Safvetü's-Safâ*'nın Farsça baskısında bu hikâyeyi Şeyh Sadrüddîn, Emir Çoban'ın mutlak naipleri (S. Şah “nâ'ibân-ı mutlak” ibaresini yanlışlıkla “vârisler” şeklinde çevirmiştir) olan Melik Nâsirüddîn ile Mâmân'ın (Neşâti çevirisinde Çobanlı Emir Hasan'ın büyük beyleri olan Emir Nâsirüddîn ile Make'nin) dilinden anlatıyor. *Velâyetnâme*'de ve Üsküdar nüshasında ikinci isim geçmemektedir. Gerek Farsça metinde, gerekse de Neşâti tercümesi ile Üsküdar nüshasında sandıkçanın naip tarafından satın alınmak istediği belirtilse de, *Velâyetnâme*'ye göre naip bu sandıkçanın zaten Emir Çoban için getirildiğini tahmin etmektedir. Hikâyenin Farsçasında gemideki tüm yolcuların şeyhten yardım diledikleri yazılı iken *Velâyetnâme*'de sadece sandıkça sahibi olan tüccarın bu yönde dua ettiği kayıtlıdır. Bu bağlamda Neşâti tercümesi ve Üsküdar nüshası da Farsça metinle örtüşmektedir. Farsça baskıda iki tane dü-beyt (çifte beyit) yer almasına rağmen Neşâti çevirisinde ve *Velâyetnâme*'de sadece bir beyit sunulmuştur. Üsküdar yazmasında ise bu beyitlerden hiçbirisi yer almamaktadır.

9 II. báb, 1. fasil (Erdebili, 1373: 304-305; Şah, 2007: I, 461; Neşâti, 2006: 245-246; Nağiyev, 1983: 62,76; İbn Bezzaz, 2009: 304,448-449). Farsça baskıda ve Neşâti çevirisinde bu hikâyenin sonunda Pire Bedrüddin'in Pire Hasan'la beraber şeyhi ziyaret ettiği yazılmışsa da, *Velâyetnâme*'de ve Bakü nüshasında bu sonuncu şahsın ismi anılmamaktadır. Üsküdar nüshasında ise söz konusu ziyaret ve ardından gelen bir beyit şiir yer almamıştır. Bakü nüshasının tıpkıbasımında bu beytin bulunmasına rağmen metnin transkripsiyonu sırasında atlatıldığını görüyoruz. Ayrıca S. Şah, bu hikâyenin başında yer alan "hâce-i bûd tâcir-i Hatâyî Misâfir nâm" (Misafir adlı Hataylı tacir bir efendi vardı) cümlesini yanlışlıkla "Tâcir Hâtâyî adında bir hoca, yolculuk yapıyordu" şeklinde tercüme etmiştir. Yine aynı çeviride Kulzüm denizi (bkz.: Pala, 2004: 291) yerine sehven "Kalzem" yazılmıştır.

10 II. báb, 2. fasil (Erdebili, 1373: 316; Şah, 2007: I, 473; Neşâti, 2006: 256-257). *Velâyetnâme*'de aniden kar yağıp kış geldiği belirtilmişse de, Farsça baskıda ve Neşâti tercümesinde mevsimin zaten kış olduğu ve bu yüzden yolun karla kaplandığı ifade edilmiştir. Farsça baskıda bu olayın Nir / Neyr yokuşunda yaşandığı kaydedilmiş, fakat S. Şah çevirisi hariç Türkçe tercümelemin hiçbirisinde bu yerin ismi açıklanmamıştır. Hikâyenin sonundaki bir beyit Arapça şiir Neşâti tarafından Türkçeye çevrilmiş, fakat *Velâyetnâme*'de yer almamıştır.

11 II báb, 2. fasil (Erdebili, 1373: 313; Şah, 2007: I, 470; Neşâti, 2006: 254; Nağiyev, 1983: 77; İbn Bezzaz, 2009: 304,449). Hikâyeyi anlatan kişinin ismi Farsça metinde, Neşâti çevirisinde ve Üsküdar nüshasında Pire Hasan, *Velâyetnâme* ile Bakü nüshasında ise Pire Hüseyin olarak yazılmıştır. Farsça baskıda, Bakü ve Üsküdar nüshalarında bu tipi olayın Serâv yokuşunda vuku bulduğu belirtilmişse de, *Velâyetnâme*'de ve Neşâti tercümesinde bu yerin ismi açıklanmamıştır. Gerek Farsça orijinalde, gerekse de Türkçe diğer çevirilerde tipiyeye yakalanmış müridin apdest almadan önce bir çeşmeye (Azerbaycan Türkçesinde: "bulak") vardığı ifade edilmişse de, *Velâyetnâme*'de bu ayrıntı atlatılmıştır. Neşâti çevirisinde müridin şeyhi görünce onun "elin öpmeye azm eylediği" belirtilmiş, fakat bu husus ne Farsça baskıda, ne de diğer çevirilerde yer almamıştır. Bakü ve Üsküdar nüshalarında şeyhin kendi müridine "ey derviş, gel!" diye seslendiği anlatılsa da, Farsça baskı ile Neşâti ve *Velâyetnâme* metinlerinde bu seslenişe rastlamıyoruz. Farsça metinde ve diğer Türkçe çevirilerde hikâyenin sonunda bir beyit şiirin bulunmasına karşın Üsküdar nüshasında bu nazm örneği aktarılmamıştır. İlginçtir ki M. Nağiyev, makalesinin sonuna eklediği tıpkıbasımında yer almasına rağmen bu hikâyenin transkripsiyonunu yapmamıştır.

12 II. báb, 2. fasil (Erdebili, 1373: 314; Şah, 2007: I, 470-471; Neşâti, 2006: 254; Nağiyev, 1983: 64,79-80; İbn Bezzaz, 2009: 305,450). *Velâyetnâme*'de bu hikâyeyi anlatan kişinin nisbesi Kürdi şeklinde anılmışsa da, hem Farsça metinde, hem de diğer çevirilerde Germürüdi şeklinde yazılmıştır. Germürüdi – Şeyh Safi zamanında Azerbaycan'ın Serâb (Serâv) tümeni içinde yer alan üç nahiyeden biriydi (Piriye, 2003: 93). Üsküdar nüshasında Pire Emirşâh'ın ismi yanlışlıkla Pire Emir Şâhiye-el-din diye kaydedilmiştir. Farsça baskıda ve Neşâti çevirisinde bezzâzın kendi oğlunu gezip dolaşırken gördüğü zikredilmişse de, diğer klasik çevirilerde oğlanın bu sırada kapıda durduğu belirtilmiştir. Yine Farsça baskıda ve Neşâti çevirisinde anlatımın sonunda yer alan bir beyte söz konusu diğer çevirilerde rastlamıyoruz.

13 III. báb, 2. fasil (Erdebili, 1373: 377-378; Şah, 2007: I, 531; Neşâti, 2006: 308-309; Nağiyev, 1983: 64,80; İbn Bezzaz, 2009: 305-306,450-451; Kılıç ve Yıldız 2005: 26a). Farsça baskıya ve diğer çevirilere aykırı olarak Üsküdar ve Meşhed nüshalarında hırsızın şeyh huzuruna getirildiği değil de kendisinin geldiği anlatılmaktadır. Neşâti, şeyhin hırka konusunda hırsıza öğüt vermesinden söz etmiyor. Yine Neşâti çevirisinde hırsızın takıldığı dalın sert bir şekilde duvara çakılı olduğu belirtilmişse de, ne diğer tercümelemlerde, ne Farsça baskıda bu husus yer almamıştır. Farsça baskıda hikâyenin sonuna iki beyit, Neşâti çevirisinde ise bir beyit eklenmesine rağmen diğer klasik çevirilerin bu yerinde herhangi bir nazım parçasıyla karşılaşmıyoruz. S. Şah, "tâ be rûz hemçenân bemând" cümlesini yanlışlıkla "bugüne kadar öyle duruyor" şeklinde çevirmiştir. Aslında ise buradaki "rûz" kelimesi "gündüz" anlamında kullanılmıştır ve cümleyi şöyle tercüme etmek daha doğru olurdu: "Gündüz oluncaya kadar öyle kaldı".

14 III. bâb, 2. fasıl (Erdebîlî, 1373: 382-383; Şah, 2007: I, 536-537; Neşâti, 2006: 313-314; İbn Bezzaz, 2009: 306,451). Farsça metinde ve Neşâti çevirisinde bu hikâyede bahsi geçen müridin isminin İvaz Mendkinî olduğu yazılmışsa da, *Velâyetnâme*'de ve Üsküdar nüshasında bu şahsın adı belirtilmemiştir. Yine Farsça baskıda ve Neşâti'de "üç gün, dört gün, beş gün" ifadelerinin yer almasına rağmen adı geçen diğer çevirilerde "üç gün" kelimesi atılmıştır. Hikâyenin ortasında bulunan Farsça beyit, klasik çevirilerin hiçbirisinde yer almazken, anlatının sonundaki çifte beytin de anlamı sadece Neşâti tarafından aktarılmıştır. Farsça baskıya ve Neşâti'ye göre mürid, bir suç işlediği için öldürülmüş, fakat *Velâyetnâme*'ye göre fasıklık yüzünden taşlanarak ve tepelenerek katledilmiştir. Gerek eserin Farsça orijinalinde, gerekse de *Velâyetnâme*'de ve Üsküdar nüshasında müridin vazgeçilmez olan ibadetler "zikir ve namaz" diye sıralanmıştır. Bizce bu şekilde sıralama bir tesadüf olmasa gerek. Çünkü "tarikatlarda zikir kulun rabbine yaklaşmasını sağlayan en büyük ibadet, nefsi terbiye için uygulanan riyâzetin en önemli esası olarak kabul edilir" (Öngören, 2013: 411). Ancak Neşâti çevirisinde namaz, zikirden önceye alınmıştır. Biz bunun da bir tesadüf olmadığını düşünüyoruz. Zira Şah Tahmasb zamanında şeriâtın ön plana çıkmış olmasının burada etkin rol oynadığı fikrindeyiz. Fakat için en ilginç yönü, S. Şah tarafından yapılmış olan çeviride zikrin tamamen ortadan kaldırılarak namazın başa alınması ve ardından da metnin bu yerinde hiç olmayan orucun buraya eklenmesidir. Söz konusu tahrifler kasıtlı olarak değil de bilinçaltı ve içgüdüsel bir hissiyatla yapılmış olsalar dahi XVI. yüzyıldan günümüze kadar gerek Şii, gerekse de Sünni çevrelerce Şeyh Safî'nin şeriât kuralları içine çekilmesine ve belli bir mezhebe bağlanmasına yönelik çabalara birer örnek olarak gösterilebilirler.

15 III. bâb, 2. fasıl (Erdebîlî, 1373: 398; Şah, 2007: I, 552; Neşâti, 2006: 327; İbn Bezzaz, 2009: 306,451). Eserin Farsça baskısında bu hikâyenin sonunda yer alan Arapça bir beyit, klasik tercümelemlerin hiçbirisinde bulunmamaktadır. S. Şah'ın çevirisinde; "... bir şahıs Şeyh (k.s.), mecliste gönül çeken sözler söylüyordu. O kişi kendini kaybediyor ve yüksek sesle bağırıyordu" şeklinde karmaşık bir kısım mevcuttur. Aslında bu kısmın şu şekilde tercüme edilmesi gerekirdi: "Şeyh (k.s.) mecliste gönül çeken sözler söylediğinde bir şahıs kendini kaybediyor ve yüksek sesle bağırıyordu". Yine söz konusu çeviride "be vey fermûd ez ser-i hiddet" ifadeleri "ona buyurdu o şiddetle" şeklinde aktarılmıştır. Bizce bu kısım, "hiddetle / öfkeyle ona buyurdu" diye çevrilmeliydi.

16 III. bâb, 1. fasıl (Erdebîlî, 1373: 354; Şah, 2007: I, 508; Neşâti, 2006: 287; İbn Bezzaz, 2009: 306,451-452). Farsça metinde ve Neşâti'de bu hikâyeyi anlatan müridin babasının ismi (Pîre Muhammed Tîrâbâdî) geçtiği halde *Velâyetnâme* ile Üsküdar nüshasında yer almamaktadır. Neşâti çevirisinde müridin ismi Cebrail olarak değil de Halil diye yazılmıştır. Farsça baskıda müridin sağır ve kekeme olduğu belirtilirken hem Neşâti, hem de S. Şah "güng" (sağır) kelimesini çevirmeyi ihmal etmişler. Üsküdar nüshasında müridin dilsiz ve aksak, *Velâyetnâme*'de ise evl-dil (kekeme) ve aksak olduğu belirtilmiştir. Farsça neşirde ve Neşâti tercümesinde bu olayın Bozkoş dağında vuku bulduğu ifade edilirken, Üsküdar nüshasıyla *Velâyetnâme*'de yer adı zikredilmemiştir. S. Şah "mühimmî dâstem" (bir işim vardı) ifadesini yanlışlıkla "mola verdim" şeklinde tercüme etmiştir. Müridin dilinin yanı sıra bacağına da iyileşmiş olması ve hikâyenin sonunda onunla şeyh arasında vuku bulan diyalog, *Velâyetnâme* ile Üsküdar nüshasında yer almalarına rağmen ne Farsça baskıda, ne de Neşâti tercümesinde bulunmamaktadırlar. Buna karşılık anlatının sonunda Farsça metinde ve Neşâti'de yer alan beyite *Velâyetnâme* ile Üsküdar nüshasında rastlamıyoruz.

17 VIII. bâb, 8. fasıl (Erdebîlî, 1373: 897; Şah, 2007: II, 290-291; Neşâti, 2006: 711-712; İbn Bezzaz, 2009: 306-307,452). Bu paragrafın ardından Farsça baskıda yer alan ve Neşâti tarafından da Türkçeye aktarılan iki beyit şiir Üsküdar nüshasında ve *Velâyetnâme*'de bulunmamaktadır.

18 VIII. bâb, 8. fasıl (Erdebîlî, 1373: 897-898; Şah, 2007: II, 291; İbn Bezzaz, 2009: 307,452-453). *Velâyetnâme*'de ve Üsküdar nüshasında vakfedilen köyün ismi açıklanmasa da, Farsça baskıda bunun Erdebil'in Elivân nahiyasının Erşak köyü olduğu kaydedilmiştir. Yine *Velâyetnâme*'de ismi anılmayan, Üsküdar nüshasında ise bahsi bile geçmeyen suyun / ırmağın adı Farsça baskıda Siyâhrûd şeklinde zikredilmiştir. *Velâyetnâme*'den ve Üsküdar nüshasından farklı olarak Farsça baskıda şeyhin sondaki cevabı kısa kesilmiştir. Neşâti'de ise vakıfları konu eden bu pasaj hiç bulunmamaktadır. Belli ki şeyhin

vakıf karşıtı görüşleri Safevî yönetiminin hoşuna gitmediği için metinden çıkarılmıştır. Zira Safevîler iktidara geldikten sonra Şiiğin yaygınlaştırılması için bir araç olarak kullanılan vakıf kurumu önemli bir gelişim göstermiştir (bkz.: Efendiyev, 1981: 209).

19 Kur'an-ı Kerim, Fussilet suresi, 41. ayet: “Şüphesiz o, çok değerli ve sağlam bir kitaptır”.

20 VIII. báb, 10. fasıl (Erdebili, 1373: 909-910; Şah, 2007: II, 301; Neşâti, 2006: 717; İbn Bezzaz, 2009: 307,453). Farsça baskıda iki tane ayetin yer almasına rağmen, incelediğimiz klasik tercümelerin hepsinde bunların sadece birincisi yer almıştır. Hikâyenin sonu Üsküdar nüshasında eksiktir. Bu kısım S. Şah tarafından da doğru bir biçimde çevirilmemiştir. *Velâyetnâme*'deki çeviri mahiyet itibarıyla Farsça orijinalin anlamına daha yakın bir çeviridir. Farsça metinde ve Neşâti çevirisinde hikâyenin sonunda yer alan beyit, *Velâyetnâme*'de ve Üsküdar nüshasında bulunmamaktadır.

21 VIII. báb, 18. fasıl (Erdebili, 1373: 927-928; Şah, 2007: II, 314-315; Neşâti, 2006: 725-726; İbn Bezzaz, 2009: 308-309,454-455). Farsça metinde var olan bazı ayrıntılar, Arapça mısralar ve cümleler klasik çevirilerde yer almamaktadır. Farsça mısralar Neşâti tarafından Türkçe çevrilseler de, diğer klasik tercümelede bulunmamaktadırlar.

22 VII. báb, 3. fasıl (Erdebili, 1373: 764; Şah, 2007: II, 161). Atın “Kur'an” okuması kısmı Farsça metinde yer almamaktadır. Hikâyenin sonundaki Farsça beytin ne orijinali, ne de tercümesi *Velâyetnâme*'de yoktur.

23 VII. báb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 718-719; Şah, 2007: II, 116-117; Neşâti, 2006: 591-592; İbn Bezzaz, 2009: 310-311,456-457). Farsça baskıya göre bu hikâyeyi Melikü's-sâdât Seyyid Kutub (Neşâti'de Kutbüddin) Murtazâ İsfahâni, Mevlânâ-i A'lem Adudüddin Şebânkâreî'den (Neşâti'de adı geçmemektedir) nakletmektedir. Olaya iştirak edenlerin isimlerinin zikrinde de Farsça metinle Neşâti çevirisinin kısmen örtüşmesine rağmen *Velâyetnâme* bazı farklılıklar içermektedir. Üsküdar nüshası da bu bağlamda *Velâyetnâme* ile benzerlik göstermektedir. Metindeki Arapça beş beyit yerine Neşâti çevirisinde Türkçe bir beyit yer almakta, *Velâyetnâme*'de ve Üsküdar nüshasında ise bu hikâyede hiçbir mısra sunulmamaktadır.

24 VII. báb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 727; Şah, 2007: II, 124; Neşâti, 2006: 598; İbn Bezzaz, 2009: 311,457-458). Hikâyeyi anlatan kişinin nisbesi Farsça metinde Alancârîki diye yazılmıştır. Neşâti ve S. Şah nedense bu adın Arapça olduğunu düşünmüş ve kelimenin başındaki elif ve lam harflerinin Arapçadaki “el” takısı olduğunu zannetmişler. Bu sebepten Neşâti, ilk iki harfi bir kenara bırakarak nisbeyi Necareklü şeklinde çevirmiş, S. Şah ise “en-Necârki” diye okumuştur. Oysaki bu isim Arapça değil, Türkçedir. Alancârık – İran Azerbaycanı'nda, Miyâne şehristanında ahalisi Türklerden oluşan bir köydür (bkz.: Rezmârâ vd., 1330: 43). Fakat *Velâyetnâme*'de bu nisbe Alıncakî şeklinde yazılmıştır. Yine İran Azerbaycanı'nın Marağa ve Merend şehristanlarında Alıncak (veya Alancık) isimli köyler bulunmaktadır (Rezmârâ vd., 1330: 43). Ayrıca Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Nahçıvan şehri civarında Alıncak veya Alınca (bugünkü ismiyle Elince) adlı bir kale vardır (Piriyeve, 2003: 166-167). Belli ki *Velâyetnâme* yazarı, Farsça metindeki Alancârîk yer adını Alıncak (Alancık)'la karıştırmıştır. Üsküdar nüshasında ise söz konusu nisbe, “Muhârîki” diye hatalı bir biçimde yazılmıştır.

25 VII. báb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 728; Şah, 2007: II, 125-126; Neşâti, 2006: 599-600; İbn Bezzaz, 2009: 311,458; Kılıç ve Yıldız 2005: 26a,22b). Farsça metinde ve Neşâti tercümesinde bu hikâyeyi Pîr Muhammed Dârverî (veya Dârürî)'nin dilinden Pîre Ahmed aktarmaktadır. Üsküdar ve Meşhed nüshalarında ise hikâye doğrudan Pîre Muhammed Dâverî'den nakledilmektedir. Meşhed nüshasında Hz. Muhammed'in ismi ile Şeyh Zâhid'in ismi arasında Hz. Ali'nin de adı (İmam Aliyyü'l-Murtazâ) anılmaktadır. Hikâyenin sonunda Farsça metin ile Neşâti çevirisinde yer alan iki beyit şîr, diğer klasik tercümelerde bulunmamaktadır.

26 VII. báb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 704; Şah, 2007: II, 101-102; Neşâti, 2006: 578-579). Farsça metinde ve Neşâti çevirisinde Pîre Muhammed yerine Pîre Mahmud yazılmıştır. Neşâti çevirisinde Âişe bint Ebû Bekr hakkında hiçbir saygı ifadesi kullanılmamıştır. Neşâti, hikâyenin sonundaki Arapça beyti şu şekilde çevirmiştir: “Âşık hemîşe gönülide dilber gamı gerek, Gayrın hayali konya anun üsne

hâme çek". S. Şah, "der gazâ bühtân ... benehâdend" ("gazada bühtan ... ettiler") kısmındaki "gaza" ve "bühtan" kelimeleri arasında bir isim tamlamasının olduğunu zannederek bu ifadeyi "bühtan gazası" şeklinde çevirmiştir. Eseri Farsça yayına hazırlayan G. R. Tabâtabâyî Mecd, metindeki "in evliyâullah râ keşf ve kerâmet bâşed" cümlesinin başındaki Farsça "bu" anlamına gelen "in" işaret sıfatını hareketlerle donatarak yanlışlıkla Arapçadaki "eyne" (nerede) kelimesi şekline sokmuştur. Bu hatayı farkedemeyen S. Şah da söz konusu cümleyi şu şekilde çevirmiştir: "Allah'ın velilerinin nerede keşif ve kerametleri vardır". Halbuki *Velâyetnâme* mütercimi haklı olarak burada Farsça işaret sıfatının yer aldığını belirlemiş ve cümleyi "bu evliyâullahta keşf ve kerâmât olur" diye tercüme etmiştir.

27 VII. bâb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 694-695; Şah, 2007: II, 91-92; İbn Bezzaz, 2009: 309,455; Kılıç ve Yıldız 2005: 22b-23b). Farsça metinde şeyhten keramet bekleyen kişinin aslında Ucanlı Davud olduğu, fakat onun kendisini Buharalı Mevlânâ Şemsüddin olarak tanıttığı kayıtlıdır. Yine eserin Farsçasında hikâyeyi anlatan Hacı İsrail'in nisbesi "Şerefâbâdi Germrûdi" şeklinde yazılmıştır. Üsküdar ve Meşhed nüshalarında "sahabeler" yerine On İki İmam kastedilerek "eimme-i masumin ridvanullahu aleyhum ecma'in" diye yazılmıştır. Farsça metinde ise ne sehabeler, ne de On İki İmam anılmamıştır. Hikâyenin sonundaki Farsça beytin Türkçe anlamı şöyledir: "Eğer şahın bu hükümüne gönül boyun eğerse, Eliyle gönül sırlarından can hazinesi getirir" (yani Tanrı'nın hükmüne boyun eğen gönül, kendi içinde bir hazine gibi saklı olan sırları keşfetmiş olur). Bu mısralar Üsküdar ve Meşhed nüshalarında yer almıyor.

28 VII. bâb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 687-688; Şah, 2007: II, 85; Neşâti, 2006: 563; Nağiyev, 1983: 81). Bakü nüshasının tıpkıbasımında yer almasına rağmen M. Nağiyev tarafından transkripsiyonu yapılmamıştır. Farsça metinde ve Neşâti çevirisinde Pire Muhyî yerine Pire Memî yazılmıştır. *Velâyetnâme*'de ve Bakü nüshasında şeyhin dilinden derişlerin pâk olmak için hamama girdikleri ifade edilmişse de, Farsça metinde ve Neşâti'de onların hamama zaten pak geldikleri belirtilmiştir. *Velâyetnâme*'deki beytin tercümesi şöyledir: "Onlar yeryüzüne gelmiş olan pak yağmur gibidirler; Dolu dolu dirilik suyu içerek pak gelmişlerdir". Farsça metindeki ve Bakü nüshasındaki şiirin başında "pâk-bârân" yerine "pâk-bâzân" yazılmıştır. Böyle olunca beyti şu şekilde çevirmek icap eder: "Yeryüzüne gelmiş olan sadakatlı âşıklar; Dolu dolu dirilik suyu içerek pak gelmişlerdir". S. Şah, harfiyen "fedakârlık yapan" veya "dürüst oynayan" anlamlarına gelen, mecazi olarak da "sadakatlı âşık" manasını ifade eden "pâk-bâz" ifadesini "gazi" şeklinde tercüme etmiştir. Bunun yanı sıra yine aynı araştırmacı, klasik edebiyatta "dirilik suyu, ölmelik suyu" anlamında kullanılan "âb-ı hayvân" tabirini de "helal hayvanın sütü" diye hatalı bir biçimde çevirmiştir.

29 VII. bâb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 683; Şah, 2007: II, 80; Neşâti, 2006: 559; Nağiyev, 1983: 65,81-82). Farsça baskıda ve Neşâti tercümesinde bu hikâyeyi Mevlânâ Şemsüddin, Pire İvaz Harrakâni'nin dilinden anlatmaktadır. S. Şah, hikâyenin sonundaki şiiri yanlış olarak şu tarzda çevirmiştir: "Âşığın himmeti doğru değildi; Huri ve köşkler her kimin aklına gelse onun hiç suçu yoktur". Aslında ise şu şekilde çevirmek gerekirdi: "Sadık âşığın himmeti huri ve kasırlara yönelik olamaz; Bunlar her kimin nazarına gelirse kusurdan başka bir şey değildir".

30 VI. bâb (Erdebili, 1373: 652; Şah, 2007: II, 52-53; Neşâti, 2006: 536; Nağiyev, 1983: 66,84). Eserin Farsçasında Mevlânâ Hâfızüddin'in ismi "Mevlânâ Nizâm Hâfız Serâvi" şeklinde, Neşâti çevirisinde ise "Mevlânâ Nizâmüddin'in oğlu" diye geçmektedir. Yine söz konusu baskılarda bu olayın çocukların mektepte Kur'an okudukları vakit gerçekleştiği yazılıdır. Hikâyenin sonundaki Farsça beytin çevirisi: "Eğer el (kol) açarak bir dem gönül coşkuyla dans (sema) ederse, Binlerce can o âlemde canbazlık azmi gösterir". *Velâyetnâme*'deki bu beyitle Farsça baskıdaki beyit arasında ufak farklılıklar vardır. Bunun yanı sıra Farsça metinde ikinci bir beyit de vardır ki ne *Velâyetnâme*'de, ne de Neşâti çevirisinde yer almamaktadır.

31 "Sen Simurg kuşusun, kanat açarak mananın saygın Kaf dağına uç; Baykuşlar gibi ne zamana kadar viranede oturacaksın?". S. Şah, ikinci mısraı yanlışlıkla "evler kendilerini nasıl viran eder?" şeklinde tercüme etmiştir.

32 VI. báb (Erdebili, 1373: 652-653; Şah, 2007: II, 53; Neşâti, 2006: 537; Nağiyev, 1983: 85). Farsça metinde ve Neşâti'de Abdülhamid'in nisbesi Sereskâni, Muhammed Kavvâl'in nisbesi ise Heştrûdi olarak yazılmış, ayrıca bu olayın Heştrûd zaviyesinde gerçekleştiği ve şeyhin üç gün boyunca sema ettiği belirtilmiştir. Hikâyenin sonundaki Farsça beytin çevirisi: "Mana âleminde o meydana ayak basarlarsa; Can havasında imkân arsasından kenara çıkarlar (olağanüstü işler yaparlar)". M. Nağiyev, makalesine eklediği tıpkıbasımında yer almasına rağmen bu hikâyeyi transkripsiyon yapmamıştır.

33 Yazma nüshada "begünced" (sığar) yazılmasına rağmen anlam itibarıyla "negünced" (sığmaz) olması gerekmektedir. Beytin anlamı: "Eğer o efendiler başlarını celadet yakasından çıkarırlarsa, Onların boynu iki âlemin yakasına sığmaz".

34 VII. báb, 1. fasıl (Erdebili, 1373: 673-674; Şah, 2007: II, 71-72; Neşâti, 2006: 552; Nağiyev, 1983: 65,82-84). Farsça baskıda Sirâcüddin yerine Sirâc yazılıdır. Bakü nüshasında şeyhin zaviyenin üzerinde değil, ortasında oturduğu belirtilir. S. Şah, "bir şahsın aklından geçti ki Cüneyd'in boynu yoğundur" şeklinde çevirmesi gereken cümleyi "başka birisini gördün ki boynu Cüneyd'den yoğun olsun" diye tercüme etmiştir. Hikâyenin ardından Farsça baskıda yer alan ve Neşâti tarafından da Türkçeye çevrilen bir beyit şiire *Velâyetnâme*'de ve Bakü nüshasında rastlamıyoruz.

35 Farsça metinde nisbesi Uberi şeklinde kayıtlıdır.

36 Farsça baskıda: Çârberdi.

37 Yazma nüshada "Mevlânâ Kûşbüddin ve Ahvîn" diye yazılmışsa da aslında bu isimler aynı kişiye aittir.

38 Farsça metinde nisbesi Şebânkâreyî olarak zikredilmiştir. Neşâti çevirisinde ise Adudüddin yerine Hüsâmüddin diye yazılmıştır.

39 Kur'an-ı Kerim, Ankebût suresi, 41. ayet: "Allah'tan başka veliler edinenlerin hâli örümcek gibidir".

40 Kur'an-ı Kerim, Tövbe suresi, 109. ayet. Ayetin tamamının meali: "Binasını takva (Allah'a karşı gelmekten sakınmak) ve O'nun rızasını kazanmak temeli üzerine kuran kimse mi daha hayırlıdır, yoksa binasını çökmeye yüz tutmuş bir yerin kenarına kurup, onunla birlikte kendisi de cehennem ateşine yuvarlanan kimse mi? Allah, zalimler topluluğunu doğru yola erdirmez".

41 Metinde "oldı" kelimesi yanlışlıkla iki kez yazılmış.

42 VI. báb (Erdebili, 1373: 646-649; Şah, 2007: II, 47; Neşâti, 2006: 531-534; Nağiyev, 1983: 66-67,85-89). Bakü nüshasının tıpkıbasımında yer almasına rağmen M. Nağiyev bu hikâyenin sadece yarısının transkripsiyonunu yapmıştır. S. Şah'ın tercümesinde de hikâyenin son paragrafi yer almamaktadır. Farsça baskıda bu olayın Tebriz'deki İmaret-i Reşidi Camii'nde gerçekleştiği belirtilmektedir. Hikâyedeki beyitler *Velâyetnâme*'de ve Bakü nüshasında bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Bahadıroğlu, Mustafa. (2000). "İbrahim Zâhid-i Geylânî", *TDV. İslam Ansiklopedisi*. 21. c. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.359-360.
- Beyânî, Carullahzâde Mustafa. (2008). *Tezkiretü's-Şu'arâ*. Hazırlayan: Aysun Sungurhan Eyduran. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Boyraz, Şeref (2014). "Yâr Ali Çelebi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://www.turkedyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5801> (madde yazım tarihi: 07.12.2014)

- Efendi, İlyas. (1994). “İsmail Hakkı Bursevi'nin Kitabı's-Silsileti'l-Celvetiyye'si”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Efendiyev, Oktay. (1981). *Azerbaydjanskoye gosudarstvo Sefevidov v XVI veke*. Baku: İzdatelstvo Elm.
- Erdebili, İbn-i Bezzâz. (1373). *Safvetü's-Safâ (der tercüme-i ahvâl o akvâl o kerâmât-ı Şeyh Safiyyüddin İshak Erdebili)*. Mukaddime ve tashih: Gulâm Rızâ Tabâtabâyi Mecc. Tebriz: İntişârât-ı Musahhîh.
- Erdebili, Şeyh Safiyyüddin. (1380). *Kara Mecmua*. Tedvîn eden: Hüseyin Düzgün. Tahran: Peyâm.
- . (2004). *Kara Mecmua*. Hazırlayan: İslam Qaribli. Bakü: Cavidan-T Neşriyatı.
- Erdebili, Şeyh Safiyyeddin İshâk ibn-i Cebrâil. (2008). *Makâlât (Şeyh Safi Buyruğu)*. Hazırlayanlar: Sönmez Kutlu ve Nizamettin Parlak. İstanbul: Horasan Yayınları.
- Erkmen, Aslıhan. (2017). “The Visualization of Shaykh Şafi al-Din İshâq Ardabili: A Unique Illustrated Copy of the Şafvat al-Şafâ at the Aga Khan Museum Collection and Its Illustrations”, *Iranian Studies*, Vol. 50, No. 1, p.45-77.
- Gaffâriferd, Abbaskuli. (1387). “Hâstgâh-ı Niyâkân-ı Şeyh Zâhid ve Mahall-i Konûni-ı Ârâmgâh-ı Ū”, *Pejûheşnâme-i Târih*, Sâl-ı 3, Şomâre-i 12, s.65-81.
- Gordlevsky, Vladimir Aleksandroviç. (2011). “Karakoyunlu (Maku Hanlığı'na Bir Geziden Derlenmiş Bilgiler)”, Çeviri, sunuş ve eklemeler: Namiq Musalı, *Alevi-Bektaşî Kültür Enstitüsü Alevilik-Bektaşîlik Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 4, s.83-125.
- Gündüz, Tufan. (2010). “Sofyalı Bâli Efendi'nin Safevilere Dair Rüstem Paşa'ya Gönderdiği Mektup”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 56, s.203-210.
- Hasanova, İlahe. (2016). “Türk Dillerinde Zaman Anlayışı”, *Türkoloji İlmî-Medenî Harekatta Ortak Değerler ve Yeni Çağırışlar* (I. Türkoloji Kurultay'ın 90 Yılığına Hasrolunmuş Beynelhalk Konferansın Materyalleri). II. c. Bakü: Elm ve Tahsil Neşriyatı, s.177-182.
- İbn Bezzaz, Vehhab Rahman. (2009). *Makâlât-ı Şeyh Safi (Safvetü's-Safa 4. Bab)*. Hazırlayan ve yorumlayan: İsmail Kaygusuz. Ankara: Alevi Akademisi Yayınları.
- Kaplan, Doğan. (2008). “Buyruklara Göre Kızılbaşlık”. Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kelâbâzi, Ebu-Bekr Muhammed b. Ebu-İshâk. *Nûru'l-Mürîdin*. Manisa İl Halk Kütüphanesi, 45 Hk 1383/2, vr. 136b-198b (http://yazmalar.gov.tr/detay_goster.php?k=80426 – erişim tarihi: 20.02.20017)
- Kılıç, Filiz ve Ayşe Yıldız. (2005). “Tezkire-i Şeyh Safi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 36, s.9-104.
- Kurtoglu, Orhan. (2016). “Yozgatlı Nihânî'nin Hacı Bektaş-ı Velî Velâyetnâmesi'ndeki Eskicil Unsurlar”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 80, s.99-120.
- Kutlu, Sönmez. (2010). “Alevi-Bektaşî Yazılı (Arap Harfli) Kaynaklarının Neşri ve Ortaya

- Çıkan Sorunlar”, *Alevi ve Bektaşî Yayınlarının Temel Sorunları, Çözüm Önerileri*. Editörler: Gıyasettin Aytaş ve Derya Sümer. Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları, s.42-73.
- .(2006). *Alevîlik-Bektaşîlik Yazıları*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Memcua*, Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesi, 37 Hk 2694.
- Musalı, Namiq. (2011). “İbn Bezzâz’ın Safvetü’s-Safâ adlı eserinde Azerbaycan Ahiliği”, *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu Bildiriler Kitabı*. II. c. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Yayınları, s.795-809.
- .(2016). “Şeyh İbrahim Safevî Döneminde Erdebil Tekkesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, Sayı: 80, s.9-30.
- Müsevî, Seyyid Fahrüddin. (1378). *Târih-i Erdebil ve Dânişmendân*. I. c. Erdebil: İntişârât-ı Şeyh Safiyyüddin.
- Nağiyev, Möhsün. (1983). “Orta Asır Tercüme Eseri Şeyh Safi Menâkıbı”, *Geçmişimizden Gelen Sesler*. II. c. Bakü: Azerbaycan Bilimler Akademisi Respublika Elyazmalar Fondu, s.59-89.
- Nemet, Meşedihanım. (1992). *Azerbaycan’da Pirlər*. Bakü: Azərneşr.
- Neşâti, Mevlânâ Muhammed b. Hüseyin Kâtib. (2006). *Şeyh Safi Tezkiresi (Safvetü’s-Safâ’nın XVI. asır Türk tercümesi)*. Tertipçiler ve neşre hazırlayanlar: Möhsün Nağısoyly, Sever Cabbarlı ve Rauf Şeyhzamanlı. Bakü: Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Elyazmalar Enstitüsü Yayınları.
- .(2017). *Tezkire-i Şeyh Safi (İnceleme-Metin-Dizin)*. Hazırlayan: Feyza Tokat. I-II. c. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Öngören, Reşat. (2013). “Zikir”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*. 44. c. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.409-412.
- Pala, İskender. (2004). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Piriyev, Vâkf. (2003). *Azerbaycan XIII-XIV. Asırlarda*. Bakü: Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsü Yayınları.
- Rezmârâ, Hüseyin Ali vd. (1330). *Ferheng-i Coğrafya-i İran*. IV. c. Tahran: İntişârât-ı Dâ’ire-i Coğrafyayî-yi Sitâd-ı Erteş.
- Seferî, Baba. (1371). *Erdebil der Güzergâh-ı Târih*. II. c. Erdebil: Dânişgâh-ı Âzâd-ı İslâmî.
- Storey, Charles Ambrose. (1953). *Persian Literature: A Bio-Bibliographical Survey*. Volume I. Part 2. London: Luzac and Co. Ltd.
- Şah, Serap. (2007). “Safvetü’s-Safâ’da Safiyyüddin-i Erdebili’nin Hayatı, Tasavvufî Görüşleri ve Menkibeleri”. Yayınlanmamış Doktora Tezi. I-II. c. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahin, Fidan. (2000). “Şeyh Sâfi Vasiyetnâmesi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi. Afyon

- Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Şahin, Haşim. (2010). "Alevi-Bektaşî Tarihînin Yazılı Kaynakları: Velayetnameler", *Anadolu'da Aleviliğin Dünü ve Bugünü*. Editör: Halil İbrahim Bulut. Sakarya Üniversitesi Yayınları, 2010, s.357-366.
- Taşğın, Ahmet. (2012). *Klasik Kaynaklarda Heterodoks Dervişler ve Heterodoksi*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.
- . (2005). "Şeyh Sâfi Menakıbı ve Buyruklar", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, Sayı: 33, s.441-458.
- Togan, Zeki Velidi. (1957). "Sur L'Origine des Safavides", *Melanges Louis Massignon*. Tome III. Damascus, p.345-357.
- Uludağ, Süleyman. (2002). "Kelâbâzi, Muhammed b. İbrahim", *TDV. İslam Ansiklopedisi*. 25. c. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.192-193.
- Zâhidî, Şeyh Hüseyin peser-i Şeyh Abdâl Pîrzâde. (1924). *Silsiletü'n-Neseb-i Safeviyye*. Berlin: İntişârât-ı İrânşehr.